

CENTRUL
*de Investigații Strategice
și Reforme*

CENTER
*for Strategic Studies
and Reforms*

MOLDOVA ÎN TRANZIȚIE

privire economică

1

Chișinău – iulie 1998

CUPRINS

PREFAȚĂ	3
CAPITOLUL 1. SUMAR SOCIAL-ECONOMIC, PROBLEME PENTRU SOLUȚIONARE	4
CAPITOLUL 2. TENDINȚE MACROECONOMICE	10
2.1 Politica bugetar-fiscală	10
2.2 Politica monetară, poziția externă a țării și sistemul bancar	22
2.3 Investițiile	35
2.4 Comerțul exterior	38
CAPITOLUL 3. SECTORUL ÎNTREPRINDERILOR: REFORME STRUCTURALE.....	42
3.1 Politica industrială și restructurarea întreprinderilor	42
3.2 Sectorul energetic: restructurarea și pregătirea pentru privatizare	48
3.3 Reforma funciară și restructurarea gospodăriilor agricole	56
3.4 Privatizarea și dezvoltarea sectorului privat	63
3.5 Economia tenebră.....	66
CAPITOLUL 4. DEZVOLTAREA SOCIALĂ.....	78
CAPITOLUL 5. DEZVOLTAREA REGIONALĂ: TRANSNISTRIA	91
CAPITOLUL 6. ANEXE.....	95
6.1 Indicatori selectivi ai țărilor în tranziție	95
6.2 Țările vecine: România și Ucraina	100

PREFAȚĂ

Primul număr al publicației “Privire economică: Moldova în tranziție”, prezentată spre atenția dvs. a fost concepută de către autori drept un studiu de monitorizare (analiză-pronosticare) asupra economiei naționale.

Publicația “Privire economică” vizează ocuparea unei nișe aproape neexplorate dintre materialele imparțiale ale Departamentului Analize Statistice și Sociologice și publicațiile emoționale din mas-media. Ideea a apărut în cadrul proiectului PNUD/BM “Strategia de dezvoltare” (Centrul de investigații strategice și reforme, ONG), cu concursul altor proiecte în curs de implementare în țară, inclusiv agențiile ARIA, ARA, TACIS - Tendințe în economia Moldovei, USAID – Western NIS Enterprise Fund.

Planul de editare a publicației este în perioadele “critice” ale anului – adică, la început de an (evaluarea anului precedent, prognoze pentru anul viitor), în baza rezultatelor semestrului I, în timpul lucrului efectuat asupra prognozelor economice și a bugetului pentru anul viitor; și toamna, când o bună parte a anului rămâne în trecut și sunt mai clar vizibile tendințele și problemele care necesită a fi ajustate. Nu este mai puțin importantă și experiența altor țări în tranziție, în deosebi a statelor limitrofe.

Autorii ediției: A. Cantemir (4), L. Carașciuc (3.4; 3.5; 6.2), C. Ciobanu (3.2), N. Cainarean (2.1.2), A. Gudîm (1), Gh. Efros (3.1), F. Izman (3.3), V. Moroz (3.3), Al. Munteanu (2.3), An. Munteanu (4), V. Negruța (2.1.1), E. Nikulina (5), J. Parks (5), O. Petrușin (2.4; 3.1), M. Prodan (5), N. Sedaghat (2.1.2), O. Șcerbațchi (2.2), Iu. Timofți (2.1.2).

Vă invităm la cooperare.

CAPITOLUL 1. SUMAR SOCIAL-ECONOMIC, PROBLEME PENTRU SOLUȚIONARE

Republica Moldova a intrat în anul 1998 cu o povară mare a problemelor sociale, economice și financiare. În pofida optimismului modest vis-à-vis de rezultatele anului trecut (creșterea PIB cu 1.3%, rata anuală a inflației de 11.2%, deprecierea monedei naționale cu 0.3%, creșterea cu 5% a veniturilor reale ale populației, diminuarea arrieratelor la salarii și pensii), există destule simptome pentru a concluziona, că macrostabilitatea – realizarea principală a etapei inițiale a reformelor - este incertă, fapt condiționat de tergiversarea reformelor din sectorul real al economiei, nedefinitivarea restructurării întregului sistem al structurii administrative statale, precum și impactul considerabil al factorilor neeconomici asupra situației din țară.

E foarte posibil, că *anii 1998/99 vor constitui o perioadă mult mai grea pentru țară în acest deceniu*. Dacă în prima jumătate a anilor '90 descreșterea bruscă a producției și standardelor sociale era compensată prin "mâncarea" averii naționale acumulate anterior, atunci după anul 1996 Moldova s-a lunecat pe calea depresiei stabile, a extenuării resurselor; a început sistarea rapidă a capacităților de producție industriale, degradarea bazei materiilor prime pentru producerea produselor alimentare, stagnarea sferei cercetare-dezvoltare, îmbătrânirea populației și înrăutățirea stării sănătății acesteia, distrugerea infrastructurii sociale ca sistem.

După volumul PNB (2.3-2.5 miliarde dolari SUA, inclusiv Transnistria), Moldova se află în ultima treime printre cele 130 de țări ale lumii, mai jos de locul 90, iar în cadru European, se află în grupa țărilor cu venituri mici de rând cu Albania și Macedonia. Indicatorii calității vieții: longevitatea vieții bărbaților (62 ani) și femeilor (70 ani), precum și consumul de resurse energetice pe cap de locuitor din Moldova este mai jos de nivelul mediu mondial. Cheltuielile anuale ale țării alocate pentru învățământ și ocrotirea sănătății (3-5% din PNB) constituie mai puțin decât în majoritatea țărilor Europene (1998 World Development Indicators. Banca Mondială, martie 1998).

Cu toate acestea, *reforme orientate spre economia de piață în Moldova au devenit ireversibile*. Printre cele 26 de țări în tranziție, Moldova ocupă o poziție mediană în ceea ce privește indicatorii liberalizării activității întreprinderilor, prețurilor și comerțului, privatizării, inflației, bazei legislative și a structurilor instituționale ale economiei de piață (Transition Report 1997. Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare). De rând cu acești indicatori, se observă manifestările exterioare ale instabilității: deficitul bugetului de stat, insuficiența permanentă de resurse financiare publice, arieratele cronice la plata salariilor și pensiilor, neachitățile și nivelul inferior al rentabilității majorității întreprinderilor, șomajul latent, corupția în aparatul de stat, puterea statală slab asigură ordinea publică în țară. La baza tuturor acestor probleme stă necesitatea acută de a restructura economia națională, începând de la întreprinderi și până la sectoarele cheie – agricultura, energetica, industria, sfera socială. Pentru aceasta este nevoie de bază legislativă, investiții, susținerea antreprenoriatului, restructurarea întreprinderilor de producere, ridicarea productivității și competitivității acestora, promovarea exporturilor.

Din păcate Parlamentul și Guvernul, după ce în anii 1993-1995 au făcut "marele salt" spre economia de piață, ulterior au redus ritmul reformelor. Dacă ceva mai înainte revista "Economist" (martie, 1995) scria: "Moldova este modelul unei reforme sănătoase, compacitatea ei o face un laborator perfect al reformelor", mai apoi, după un șir de tendere investiționale ("Tutun", Uzina de ciment din Rezina, "MoldTelecom"), a manifestărilor "intereselor speciale" în repetate rânduri și creșterea rapidă a economiei tenebre, imaginea țării a căpătat un ton mai palid.

Deja acum sunt *evidente costurile și greșelile perioadei de tranziție*: compensarea socială insuficientă a reformelor, tergiversarea adoptării Codului Civil și necompletarea bazei legislative a reformelor, nerespectarea legilor, eficiența economică joasă a privatizării proprietății de stat, restructurarea târăgănată a întreprinderilor industriale, inclusiv procedurile falimentării, acțiunile

contradictorii în sectorul agrar (anularea periodică a datoriilor întreprinderilor mari, încetinirea reformei funciare), monopolismul în sistemul energetic, lipsa politicii de stat cu privire la angajarea în muncă, necorespunderea acestora la noile condiții ale bazei economice a auto-administrării locale.

Prezicerile relansării creșterii economice imediate “peste 1.5-2 ani” după realizarea stabilizării macroeconomice, nu au devenit realitate. Același lucru s-a întâmplat și în alte aspecte: reducerea cheltuielilor de stat, privatizarea rapidă, deschiderea pieței interne, etc. Din an în an cheltuielile statale se tot “reduc”, în timp ce dificultățile legate de executarea bugetului se tot aprofundează. Majoritatea proprietății de stat a fost deja privatizată, dar contribuția sectorului privat la PIB cu sumele fiscale, veniturile bugetare sunt încă destul de modeste. Deschiderea pieței interne a umplut țara cu mărfuri de calitate proastă, inclusiv produse alimentare. Liberalizarea economiei a scăpat în afara oricărui control managementul superior al întreprinderilor. Majoritatea funcțiilor ministerelor ramurale s-au atrofiat, în timp ce teritoriile (municipiilor, raioanelor) nu li s-a acordat drepturi și resurse. De aceea este îndreptățită întrebarea referitoare la rolul și responsabilitatea statului ca inițiator al reformelor.

Republica Moldova este un stat nou în Europa, legile ei, instituțiile și procedurile politice, economice și sociale fiind încă neconsolidate. Deci, din păcate, printre motivele principale ale continuării stagnării este incertitudinea politică și economică permanentă, care se manifestă în deosebi în perioadele pre- și post-electorale, pe lângă acestea mai fiind și lipsa unei strategii general acceptate cu privire la dezvoltarea social-economică, precum și procedurile clar definite ale elaborării deciziilor legislative și administrative adecvate. Pentru intereselor ar fi fost binevenit un “ciclu de stabilitate politică” în perioada 1998-2000, când prin conlucrarea constructivă a Președintelui, Parlamentului și Guvernului, Moldova s-ar mișca considerabil în direcția realizării scopurilor ei strategice (Republica Moldova: Probleme cheie și priorități strategice ale dezvoltării economiei naționale. CISR, Chișinău, iulie, 1997).

Reieșind din situația reală, *majoritatea parlamentară de centru-dreapta și Guvernul format de ea, în mai 1998, au adoptat un program de acțiuni destul de radicale pentru anii 1998-2001, inclusiv măsurile prioritare îndreptate spre redresarea financiară, restructurarea sectorului de producție și sferei sociale.*

Redresarea sferei bugetare. În scopul ieșirii din criză a sistemului bugetar, Guvernul se va concentra la următoarele:

- Avansarea eficienței colectării impozitelor la buget, în primul rând prin diminuarea și sistarea achitărilor reciproce, ce va asigura fluxul monetar;
- Cheltuielile primordiale din buget vor fi: plata pensiilor, salariilor (inclusiv arieratelor) și compensațiile pentru populație, deservirea datoriei de stat, plata datoriilor creditoare pentru resursele energetice, medicamente și produse alimentare pentru instituțiile sociale (spitale, ambulanțele, școli speciale și altele).

Restructurarea sectorului energetic. Guvernul va întreprinde măsuri pentru a preveni falimentul financiar al sectorului dat și îl va face atractiv pentru investitori, prin:

- Adoptarea imediată a bazei legale și normative care reglementează activitatea sectorului energetic în condițiile economiei de piață;
- Demonopolizarea, restructurarea și privatizarea, crearea condițiilor adecvate pentru sectorul de producție, transport și distribuirea resurselor energetice;
- Îmbunătățirea mecanismelor de achitare a tarifelor pentru electricitate, energie termică și gaz;
- Modificarea sistemului de privilegii;
- Colectarea mai amplă a plăților bănești de la întreprindere și populație pentru resurse energetice, prin excluderea plăților reciproce și achitățile în natură.

În cadrul programului privatizării pentru anii 1997/98, la 25 iunie 1998, Parlamentul nou a adoptat Concepția privatizării complexului energetic.

Reforma agrară. Având în vedere importanța primordială a complexului agro-industrial în economia națională și necesitatea avansării eficienței reformelor în domeniu, Guvernul va întreprinde următoarele măsuri:

- Finalizarea reformei funciare;
- Crearea pieței funciare, în baza legii;
- Oprimarea manifestărilor de “interese deosebite”, care generează economia tenebră, corupție și criminalitate.

Privatizarea. Guvernul va întreprinde măsuri pentru a înlătura barierele ce împiedică implementarea legii “Cu privire la programul de privatizare pe anii 1997-1998”, punând ca piatră de căpătâi nu doar interesele bugetare, dar și apariția proprietarului real, precum și atragerea investițiilor. O atenție deosebită se va atrage la suprimarea oricărei participări ilicite a oficialităților de stat în procesul privatizării.

Reformele sferei sociale. Reieșind din necesitatea diminuării costurilor sociale ale reformelor și luând în considerație posibilitățile financiare ale statului, Guvernul planifică să:

- Determine un set minimal de servicii sociale garantate de stat și să le acorde celor mai nevoiașe pături sociale;
- Implementeze reforma schemei de pensionare prin introducerea amendamentelor respective în legislație;
- Introducă forme alternative de finanțare a cheltuielilor sociale (ocrotirea sănătății, învățământ și altele).

Măsurile anti-criză adoptate de Guvern la 5 iunie 1998, chiar din prima lună a activității lui au fost concentrate în fond în sfera fiscal-bugetară în vederea consolidării bazei financiare a sferei sociale.

La baza acesteia a stat un motiv foarte serios: *către sfârșitul primului semestru al a.1998 bugetul de stat practic s-a prăbușit*. Veniturile în buget se execută doar în volum de 33% din volumul preconizat pentru prima jumătate de an, din care circa 60% constituiau veniturile din impozitele indirecte, au scăzut brusc veniturile bugetelor locale, alcătuind circa 27% din veniturile totale ale bugetului consolidat. Partea majoră a cheltuielilor (peste 50%) a fost alocată în trei direcții: plățile curente și achitarea restanțelor salariale, achiziționarea resurselor energetice și la deservirea datoriei de stat.

Guvernul, la 29 iunie 1998, a adoptat și transmis în Parlament pentru dezbateri amendamentele la Legea Bugetului pentru anul 1998, stipulând asigurarea colectării veniturilor din contul îmbunătățirii colectării impozitelor, lărgirea listei mărfurilor supuse accizelor, vânzarea proprietății de stat, etc., diminuând tot odată partea cheltuielilor (cu 7.4 milioane dolari SUA), în rezultat fiind redus și deficitul bugetului preconizat (cu 7.4 milioane dolari). A fost redus volumul garanțiilor guvernamentale contra creditelor străine (de la 35 milioane până la 9 milioane dolari), investițiile de capital, cheltuielile pentru agricultură, transport, comunicații, gospodăria comună. A fost propusă de asemenea reducerea cu 40% a mijloacelor din bugetul de stat în Fondul Social, fapt care va reduce cheltuielile pentru compensarea plăților pentru energie electrică, căldură, gaz și transferurile pentru pensii. Potrivit spuselor Prim-ministrului I. Ciubuc “măsurile propuse sunt o operație chirurgicală serioasă, dar nu există altă cale.”

Este evident, că o consecință nemijlocită a majorării accizelor la benzină și motorină, precum și eliminarea facilităților la TVA pentru produsele lactate și pâine, vor genera o creștere generală a prețurilor cu cca. 10-15%, inclusiv a prețurilor la pâine și produselor lactate cu 20-25%. Această acțiune, bineînțeles, va finaliza procesul de liberalizare a prețurilor la aceste produse, însă pe de altă parte, sunt inevitabile și reacții extrem de negative din partea populației.

Într-adevăr, Guvernului nu i-au rămas măsuri populare, variante de activitate sunt tot mai puține și mai puține, deoarece majoritatea acțiunilor anti-criză întreprinse până acum nu vizau activizarea producției, de unde de fapt și trebuie se să se înceapă creșterea economică, ci preîntâmpinarea insolvenței țării.

Politica social-economică a guvernului trece printr-un coridor îngust, în care cea mai periculoasă este “groapa datoriilor”, săpată de predecesori. *Datoria externă* a țării la 1 ianuarie 1998 constituia cca. 1.3 miliarde dolari SUA (65% raportată la PIB) și de la începutul anului a continuat să crească preponderent din contul achiziției de resurselor energetice. Un atare nivel critic al datoriei este consecința utilizării ineficiente de către guvernele predecesoare a împrumuturilor externe. E suficient să menționăm doar, că în anii 1994-1997 circa 30-60% a deficitului bugetar a fost acoperit prin împrumuturi externe. Acestea erau luate cu speranța, că la momentul când datoria de stat va atinge linia primejdiei, se va activa, în cele din urmă economia, vor crește aflurile de la impozite și respectiv, resursele pentru restituirea datoriilor. Însă, către mijlocul a.1998, din păcate nici una nici alta nu a avut loc. Între timp, dacă în decursul celor 4 ani ce s-au scurs, pentru rambursarea creditelor și deservirea datoriei au fost cca. 300 milioane dolari SUA, atunci în a.1998 va fi nevoie de 215 milioane dolari, și în a. 1999 – 235 milioane dolari, pe de asupra fiind în situația unor posibilități foarte limitate de a primi susținere suplimentară din exterior.

În pofida *pericolelor* interne și externe evidente ale *stabilității financiare*, datorită activității profesionale a BNM, până în trecutul foarte recent, Moldova a reușit, în genere, să mențină un curs stabil al leului, un volum suficient de rezerve valutare și o rată a dobânzii relativ mică al creditului bancar (17% în mai 1998).

Însă, către mijlocul a.1998 situația s-a schimbat. Ministerul Finanțelor a împrumutat pe piața internă “bani grei”, fapt care a cauzat insuficiența lor la băncile comerciale. În luna iunie a avut loc probabil ultima licitație de vânzare a resurselor creditare (rata refinanțării a crescut până la 22.5%) și BNM a declarat intenția de a sista licitațiile în viitor, trecând la operații de vânzare-cumpărare a obligațiunilor de stat pe termen scurt.

Au provocat întrebări și acțiunile Ministerului Finanțelor cu hârtiile de valoare de stat (HVS sau Bonurile de Trezorerie). Pentru achitarea lor în primul semestru al a.1998 Ministerul Finanțelor a plătit venituri în sumă de 57.5 milioane lei și dacă se va păstra o atare profitabilitate a HVS (32% anual efectiv în luna iunie), atunci pentru răscumpărarea lor la sfârșit de an va fi nevoie de 150 milioane lei. Apare paradoxul: piața HVS s-a transformat dintr-un furnizor de resurse financiare pentru alinarea deficitului bugetar într-un antipod – s-a creat un sold negativ al achitării și vânzării HVS. Rata înaltă a profitabilității HVS, pe de o parte, și “fermitatea” leului moldovenesc, pe de alta (în ianuarie-mai leul –sa devalorizat doar cu ceva mai puțin de 1%), generează incertitudine: va fi achitarea HVS tergiversată sau, se va devaloriza moneda națională? Până când, BNM avertizează contra unor concluzii atât de dramatice, însă, antreprenorii, investitorii și populația au nevoie de orientări mai clare vis-à-vis de modificările ratei de schimb a leului până la sfârșitul anului.

Situația creată în sectorul financiar influențează negativ asupra formării în Moldova a unui *sistem investițional* intern, precum și la aflulul de capitaluri din exterior. Crearea condițiilor pentru aflulul de investiții, în primul rând în sectorul economiei reale, este cea mai importantă sarcină pe termen lung, dacă luăm în considerație importanța lor pentru renovarea tehnologiilor și relansarea exporturilor, crearea unor noi locuri de muncă, majorarea veniturilor statului și populației. Cel mai mare volum, deși modest, al investițiilor externe directe a fost înregistrat în a.1995 (64.0 milioane dolari SUA), apoi au urmat doi ani de declin. În primul trimestru al a. 1998 au fost înregistrate 15.9 milioane dolari, după care urmează speranțele legate de vinderea “MoldTelecom”-ului, uzinei de ciment din Rezina, altor întreprinderi de perspectivă precum și implicarea companiilor străine la restructurarea infrastructurii – energetica, furnizarea cu apă, hotelurile, turismul, etc. În țară sunt înregistrate peste 1.3 mii întreprinderi (cu un volum extern

în valoare de 146.0 milioane dolari, sau 58% din capitalul statutar), înă indicatorii acestora sunt încă destul de modești în ceea ce privește locurile de muncă (15 mii angajați) și cota lor în exporturi (12%).

Situația poate și trebuie să se schimbe. Printre cele mai importante acțiuni care pot avea un impact benefic asupra climatului investițional în a doua jumate a a.1998 sunt: demonstrarea din partea Parlamentului și Guvernului a unei voințe politice, spre a urni rezolvarea problemei din punctul mort, transparența tenderelor și suprimarea “intereselor speciale”, susținerea inițiativei din partea unor regiuni (Chișinău, Bălți, Găgăuzia). Afluxului de investiții se pot împotrivi eventualele încercări de a revizui și anula rezultatele privatizării, râvna aparatului de stat “de a ține sub control” obiectele profitabile, nereușitele în dezvoltarea pieței funciare, menținerea artificială a situației “lipsei proprietarului real” la întreprinderi în perioada post-privatizațională.

Parlamentul nou va da dovadă de *voință politică* deja în luna iulie, deoarece Președintele P. Lucinschi s-a adresat către acesta cu sugestia de a primi fără amânare amendamentele la Legea Bugetului pe a.1998, legea cu privire la pensii și un pachet de legi cu privire la reforma teritorial-administrativă. Dacă lucrul acesta nu va avea loc, atunci Parlamentul și Guvernul mai mult probabil nu vor reuși să transforme a.1998 în anul de cotitură, în sensul orientării țării pe calea dezvoltării durabile, cu toate că atât majoritatea de centru-dreapta cât și opoziția declară permanent intențiile să facă așa ceva.

Chiar dacă opoziția nu contează pe o longevitate politică a actualului Guvern, Parlamentul nu poate să se limiteze și mai departe într-un “ciclu anual” de administrare a statului, cum se făcea – la început, programul pe un an, ajustarea bugetului la mijloc de an, după care, în cele din urmă, promisiunea că creșterea economică se va relansa din anul viitor, etc. Într-un șir de țări, bunăoară, există practica planificării bugetar-fiscale în baza unor cicluri de trei ani, prin prisma prognozei dinamicii creșterii economice, ritmurilor inflației, ratelor refinanțării și altor câțiva indicatori. O dată pe an acestea se ajustează la schimbările conjuncturii economice, politica guvernamentală, etc.

Ar fi discutabilă constatarea, că problemele sociale și financiare în Republica Moldova în a.1998 s-au agravat doar datorită îndeplinirii necondiționate de către conducerea statului a recomandărilor FMI și BM. Parțial este adevărat, în sensul ritmurilor și metodelor “privatizării în masă/populare”, refuzul de la protecționism, slăbirii rolului statului în procesul administrării perioadei de tranziție. Însă, motivul principal al situației create constă în lipsa unui plan pe termen lung, lipsa succesiunii acțiunilor câtorva guverne, prevalarea hotărârilor tactice pe marginea problemelor arzătoare. Au fost încercări de a elabora strategii de dezvoltare social-economică pe termen-mediu, dar nu s-au bucurat de recunoaștere oficială (*Strategia Economiei Naționale a Republicii Moldova până în a.2000* (Proiect). Ministrul Economiei. Chișinău, 1996; *Strategia dezvoltării social-economice a Republicii Moldova în perioada de până în anul 2000*; Centrul de studiere a problemelor pieței, AȘM și Ministerul Economiei. Chișinău, 1996; *Republica Moldova: Strategia de dezvoltare*. Centrul de investigații strategice și reforme. Chișinău, ianuarie 1998).

Rămâne deschisă întrebarea fundamentală cu privire la *combinarea liberalismului pieței și rolului de gestionar al statului*. În particular, merge vorba despre sistemul administrativ de stat vis-à-vis de dezvoltarea strategică a statului. În locul dreptului statului de proprietate asupra mijloacelor de producție trebuie să vină dreptul acestuia de gestionare a dezvoltării strategice a economiei.

Reieșind din aceste circumstanțe, anume acum, când anii 1998/99 constituie perioada critică pentru soarta țării, Parlamentul și Guvernul vor trebui să întreprindă măsuri complexe cu efecte cumulative, de lungă durată, în domeniile principale:

bugetul real, stabilizarea fiscală și controlul asupra arieratelor;

restructurarea post-privatizațională a peste 100-120 întreprinderi din industriile cheie

(redresarea financiară, îmbunătățirea managerială, atragerea investițiilor, avansarea competitivității);

reforma funciară și restructurarea întreprinderilor agrare – peste 700 gospodării agrare, dezvoltarea pieței funciare și a unui sistem de creditare a infrastructurii și deservire a genurilor noi ale antreprenoriatului agrar;

reorganizarea *sectorului energetic* – privatizarea și decentralizarea sectoarelor de producere, transporturilor și de distribuire a energiei (Moldenergo, Tirez Petrol, Termocom), revizuirea tarifelor pentru consumatori;

avansarea rezultatelor sociale și economice ale *privatizării*, vinderea contra bani a întreprinderilor și loturilor de pământ de sub întreprinderile privatizate;

sfera socială – două priorități: revizuirea și schimbarea sistemului protecției sociale (în favoarea păturilor nevoiașe, în scopul eliminării datoriilor către populație din bugetul de stat); implementarea reformelor pensiilor.

În afară de aceste probleme, care de regulă se pun în dezbateri între Guvern și FMI cu BM, mai sunt cel puțin două, care cer eforturi constructive din partea Președinției, Parlament și Guvern: (i) *reorganizarea* și avansarea eficienței *aparaturii de stat*; (ii) reforma teritorial-administrativă, federalizarea bugetului și trecerea la *auto-administrarea locală*. Argumentele în favoarea rezolvării neamânate a acestor probleme sunt evidente: Moldova este un stat nou, sistemul administrativ este slab și inefficient, fapt care se reflectă direct în corupția acestuia și implicarea în economia neformală. În condițiile noi, când agenții economici sunt independenți și metodele administrării sectoriale s-au atrofiat, ar trebui avansat rolul teritoriilor (municipiilor, raioanelor). Fără elaborarea unei baze legislative, venituri suficiente în bugetele locale și proprietate municipală, rezervele social-economice ale teritoriilor nu vor fi utilizate eficient. Actualmente acestea sunt mai mult implicate în economia tenebră. Plus la aceasta, numai prin prisma unei motivații economice și standardele europene ale auto-administrării locale va fi posibilă rezolvarea problemelor Transnistriei și Găgăuzia.

Deci, reieșind din rezultatele preliminare ale primului semestru al a.1998 în dezvoltarea social-economică a Moldovei, nu au fost observate tendințe substanțial pozitive. Pronosticul CISR (ianuarie 1997) a creșterii PIB cu 3% în anul curent, potrivit rezultatelor semestrului I, va fi ajustat spre diminuare. Unele speranțe aparente la începutul anului privitoare la depășirea perioadei de stagnare și ieșirii la o dinamică pozitivă nu s-au îndreptățit până acum. Mai mult decât atât au apărut pericole în sectorul financiar. Economia ca de obicei “atârână” între “cădere sau creștere”, iar direcția ei de mai departe depinde de conlucrarea Președintelui, Parlamentului și Guvernului, de situația politică din țară. Stabilizarea acesteia indiscutabil va contribui la înviorarea economică. Și invers, păstrarea incertitudinii politice, sau cu atât mai mult acutizarea ei, doar va duce la agravarea situației economice și condițiilor de trai ale populației.

CAPITOLUL 2. TENDINȚE MACROECONOMICE

Anul 1998 va fi un an al marilor încercări, inclusiv al acceptării tranșante a adevărilor simple ale realității și raționalității economice, precum: este imposibil de a consuma fără a plăti; nimeni nu este dispus să-l subvenționeze sau să-l împrumute la nesfârșit pe altcineva; nu se poate acumula în continuu datorie externă fără a avea capacitate de rambursare; mecanismele de piață implică distribuție de venituri în raport cu performanțe individuale și de grup diferite; coeziunea, solidaritatea socială sunt mai ușor de realizat într-o societate care merge bine; în sistemele deschise, performanțele se judecă în termeni relativi (important este nu numai ceea ce facem noi, ci și ceea ce fac partenerii noștri)

2.1 Politica bugetar-fiscală

2.1.1 Bugetul statului și finanțele publice

Politica bugetar - fiscală pe parcursul ultimilor 2 ani apare în centrul atenției vieții social - economice a țării. Problemele acute de ordin social - economic se datorează trăgănării reformelor structurale în economia națională, utilizării ineficiente a banului public, care este îndreptat în special doar la onorarea obligațiunilor curente ale statului (cum sunt plata salariilor, pensiilor și a restanțelor la ele, deservirea datoriei publice). Dar și aceste poziții sunt finanțate sub necesități.

Sunt bine cunoscute acele constrângeri existente în economia Moldovei, care împiedică promovarea unei politici fiscale mai stimulatorii pentru sectorul productiv al economiei, care urmează a fi catalizatorul dezvoltării economice în perioada ulterioară. La aceste constrângeri se referă **blocul politic** (incertitudinea legată de teritoriul plasat în stânga Nistrului, structura puțin viabilă a executivului), **infrastructura socială** veche, costisitoare și puțin eficientă, care în condițiile legislației de azi speră doar la alocații bugetare, **obligațiunile externe și interne ale statului** care țin de rambursarea și deservirea datoriei publice, **ponderea semnificativă a economiei tenebre** care tinde să ia sub control activitatea subiectelor economiei, atât din sectorul privat cât și din sectorul public.

Insuficiența mijloacelor financiare publice este determinată de mai mulți factori, principalii fiind:

- problema integrității statului și lipsa unor hotare bine definite cu toate atributele sale (servicii vamale etc.), fapt ce determină importul mărfurilor supuse accizelor fără achitarea acestora;
- ponderea semnificativă și crescândă a economiei tenebre ca raport către PIB și, în special, a evaziunilor fiscale;
- transparența limitată a sistemului fiscal din Republica Moldova cu un număr mare de facilități fiscale la principalele surse de venituri pentru bugetul statului;
- prezența interesului corporativ manifestat prin “iertarea” obligațiunilor față de bugetul statului;
- prezența masivă a tranzacțiilor în natură și a decontărilor reciproce în relațiile dintre agenți economici și în relații cu sistemul bugetar;
- utilizarea ineficientă și intransparentă a resurselor financiare care sunt și așa modeste (pentru resursele energetice, pentru medicamente, subvenții).

În pofida realizărilor din anul 1997 privind colectarea veniturilor la buget (bugetul a fost realizat la un nivel de circa 110 la sută față de cel aprobat), rămâne totuși actuală problema deficitului bugetar.

Deficitul bugetar, care a constituit suma de 692 milioane lei sau 8 la sută către produsul intern brut (conform datelor preliminare), a avut tendința de creștere față de anul 1996.

În trimestrul unu al anului 1998 deși nivelul deficitului este relativ jos, totuși acest nivel nu este condiționat de o careva politică economică, ci de posibilitățile limitate pentru finanțarea deficitului. Practic nu au fost disponibile surse externe de finanțare, iar cele interne au fost limitate și acordate contra dobânzi crescânde.

Totuși, datele preliminare arată că în trimestrul doi curent deficitul totuși a depășit suma de 100 milioane lei.

Dinamica indicatorilor bugetari (în milioane lei)

	1995	1996	1997	1998 aprob	I tr. 1998**
Venituri, inclusiv FS	2556	2835	3473	3865	518.4
ca % către PIB	39%	37%	40%	38%	
Cheltuieli, inclusiv FS	2993	3418	4165	4347	546
ca % către PIB	46%	45%	48%	43%	
Deficit, inclusiv FS*	437	583	692	482	27.6
ca % către PIB	7%	8%	8%	5%	
PIB	6480	7658	8655	10100	

* - conform Statisticii Finanțelor Publice și a Clasificației bugetare noi

** - fără Fondul Social

În anul 1997 majorarea veniturilor bugetare a fost realizată, în special, prin:

- prezența enormă (circa 37 la sută din suma totală) a decontărilor reciproce la achitarea obligațiunilor față de sistemul bugetar;
- încasarea mijloacelor adiționale de ordin nefiscal (tehnica militară), neprevăzute inițial în bugetul aprobat;
- majorarea cotelor la accizele pentru produsele petroliere;
- îmbunătățirea neînsemnată a administrării fiscale (prin utilizarea Legii 633, însă cu regret costul utilizării acestei legi este enorm).

În trimestrul unu al anului curent comparativ cu trimestrul unu al anului 1997 colectarea veniturilor la bugetul de stat și bugetele locale se prezintă în felul următor:

Trimestrul I	1997			1998		
	Bugetul de stat	bugetele locale	bugetul consolidat	bugetul de stat	bugetele locale	bugetul consolidat
TOTAL VENITURI	305596.5	160555	466151.5	394832.6	124112	518944.6
1. Veniturile curente	302588.8	157963	460551.8	380250	119159	499409
1.1 Venituri fiscale	222214.2	138125	360339.2	265985.2	98194	364179.2
1.2 Încasări nefiscale	80374.6	19838	100212.6	114264.8	20965	135229.8
2. Venituri din operațiuni cu capitalul	3007.7	2592	5599.7	14582.6	4953	19535.6

Din informația prezentată se observă tendința diminuării colectărilor la buget la nivel de teritorii. În special aceste diminuări se datorează impozitului pe venit și impozitului pe proprietate, care au diminuat în sume absolute.

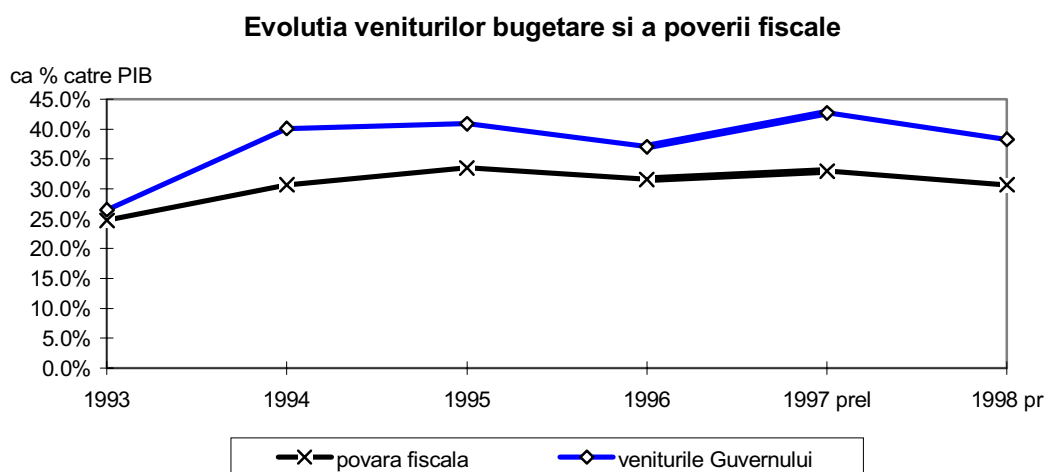
Povara fiscală. În pofida realizărilor obținute la colectarea veniturilor la buget în anul 1997, totuși, există și un moment negativ. Dacă realizările poartă un caracter de scurtă durată, atunci momentul negativ poate avea efecte pentru o durată medie de timp. Este vorba de majorarea poverii fiscale în Republica Moldova și majorarea dată este destul de importantă față de evoluția acestui indicator în perioada anilor 1993 - 1996. Iar dacă se ia în considerație creșterea facilităților fiscale, în special în anii 1996-1997, conchidem că povara fiscală nu este repartizată echitabil asupra tuturor sectoarelor din economie. Mai mult ca atât, chiar în interiorul unei ramuri povara fiscală nu este repartizată echitabil între agenții economici.

Evoluția veniturilor bugetare și a poverii fiscale

	1993	1994	1995	1996	1997 prel
Total venituri ale Guvernului, mil. lei	488	1847	2556	2835	3473
Ca % catre PIB	27%	39%	39%	37%	40%
Venituri fiscale, inclusiv ale Fondului Social, mil. lei	450	1454	2171	2418	2857
Povara fiscala, %	24.7%	30.7%	33.5%	31.6%	33.0%
PIB în preturi curente, mil. lei	1821	4737	6480	7658	8655

Notă: în anul 1993 indicatorii respectivi ca raport c ătre PIB nu sunt relevanți, deoarece volumul PIB în prețuri curente este mult mai "sensibil" față de nivelul inflației comparativ cu veniturile bugetare

În mod grafic această informație se prezintă în felul următor:

Din cele prezentate mai sus pot fi evidențiate următoarele concluzii:

- în pofida informației statistice, precum că ponderea sectorului privat în producerea bunurilor și serviciilor a fost în creștere, totuși statul a avut un rol crescând pe parcursul anului 1997 în redistribuirea produsului intern brut, fapt ce se poate solda cu o nouă substituie a sectorului privat de către sectorul public;
- povara fiscală pe parcursul anului 1997 a crescut cu 2.4 puncte procentuale. Aici este vorba de povara fiscală medie pe economie, dar unele calcule pe sectoare (Natalia Culeabin, Institutul de Economie al Academiei de Științe) demonstrează că în unele sectoare (de exemplu în industrie) povara fiscală atinge 60 la sută. Redistribuirea neuniformă a poverii fiscale a fost condiționată de facilitățile fiscale acordate unor ramuri sau agenți economici, "iertarea" unor obligațiuni față de buget, reeșalonarea plăților pentru unii agenți economici etc. în condițiile necesităților crescânde ale sectorului public;
- povara fiscală crescândă și/sau creșterea rapidă a corupției și protecționismului în anul 1997 a generat creșterea circulației de bunuri în economia tenebră, și, respectiv, a evaziunilor fiscale. Astfel, majorând cotele accizelor la benzină (de 3 ori) și la motorină (de 2 ori) era cert de așteptat majorarea veniturilor în aceleași proporții. Dar

ele au fost inferioare așteptărilor din cauza controlului insuficient a importului acestor produse și lipsa punctelor vamale la hotarele cu Ucraina (sau la raioanele din stânga Nistrului). La fel este situația și cu importul produselor tutunăritului: conform Legii bugetului pe anul 1998 au fost reduse și unificate cotele accizelor la țigări. Conform legilor economice era cert de așteptat diminuarea prețurilor cu amănuntul pe piață, dar aceasta nu a avut loc. Respectiv în câștig au fost doar importatorii de țigări care și-au mărit “câștigul”, iar bugetul de la aceasta pierde și în continuu.

Analiza structurii prețurilor de realizare a produselor petroliere și a produselor din tutun în unele țări dezvoltate sau mai puțin dezvoltate, ne sugerează ideea, că în Moldova rata accizelor la aceste produse este una din cele mai joase.

Din aceste considerente susținem majorarea accizelor la benzină și motorină, precum și majorarea accizelor la țigări (readucerea nivelului accizelor la țigări indiferent de originea lor la nivel care a existat în anul 1997 pentru cele de import). Dar, totodată, controlul importului acestor mărfuri trebuie să fie mai dur.

Este clar faptul, că persistă *necesitatea diminuării cheltuielilor* suportate de buget, iar aici sunt următoarele rezerve:

□ **reforma administrației publice centrale și locale.** Aici rezerve sunt și ele sunt mari. Nu mai poate fi întreținut un aparat de stat atât de numeros și, principalul, *ineficient, puțin plătit și deseori degradat moral*. Cu regret, acele speranțe că va fi revăzută structura și va fi redus numărul de unități în administrația publică nu pot fi realizate odată cu aprobarea noii structuri a Guvernului.

În structura PIB consumul public este în creștere, deși rolul statului în economie este în diminuare. Paradoxal.

*Structura PIB după categorii de utilizări selectiv pe țări
(ca % către PIB)*

	Consumul final				FBCF		Export		Import	
	privat		public		1990	1995	1990	1995	1990	1995
	1990	1995	1990	1995						
Bulgaria	54.1	70.3	19	15.5	18.2	14.2	43.5	44.7	39.2	44.9
Cehia	50.6	57.8	19.4	19.5	28.6	28	...	51.1	...	56.3
Cipru	60.1	60.3	17.4	16.5	24.7	19.9	51.6	46.6	57.1	53.4
Estonia	64.4	58.1	13.2	23.8	30.2	25.6	...	75.8	...	84
Ungaria	54.8	54	35.7	24	20.9	19.1	32.8	34.4	33.7	36.6
Letonia	52	59	8.8	20.3	23	16.6	47.9	47.3	49	49.4
Lituania	54.9	69.5	11	19.8	28.8	21.4	54.2	53.6	63	65.4
Moldova	40.4*	69.9**	15.5*	25.9**	15.5*	19.8**	39.6*	53.9**	51.3*	74.1**
Polonia	48.5	63.1	18.7	17.6	21	16.9	28.6	25.9	21.5	24.6
România	65.9	68.6	13.3	12.2	19.8	21.9	16.7	27.8	26.2	33
Slovacia	53.9	49.3	21.9	20.3	31.3	29.4	...	63.5	...	61.7
Slovenia	53.2	57.9	17.4	20.2	18.8	21.2	90.8	54.2	78.5	55.5

* - pentru anul 1993

** - pentru anul 1996

FBCF - formarea bruta de capital fix

Din tabelul prezentat se poate observa că țările care au redus consumul public și au promovat reforme structurale au devenit mult mai eficiente (de exemplu Ungaria, Polonia, Slovacia).

- **reforma sistemului protecției sociale și înlesnirilor sociale**, care nici de cum nu pot fi duse până la un bun început. Se are în vedere adoptarea bazei legislative corespunzătoare și începutul implementării acestei reforme;
- **reforma organelor de forță**;
- implementarea **mecanismului transparent de achiziții publice**.

În cazul dacă aceste reforme continuă să fie târăgănite și în anul 1998, atunci vine perioada anilor 1999 - 2000 când vom avea picul cheltuielilor pentru deservirea datoriei de stat și nu este clar cine poate salva situația.

Problema restanțelor la plata salariilor și pensiilor. O problemă acută în anul 1997 a fost, și rămâne să fie în anul 1998, problema restanțelor la salarii și pensii. La situația din 1 ianuarie 1997 restanțele au fost înghețate și a fost întocmit un grafic de stingere a lor. Populația s-a aflat pe parcursul anului 1997 în calitate de **creditor** al Guvernului, ultimul fiind un beneficiar de "credit preferențial", fără dobândă, fără termeni și fără surse reale de rambursare a acestui credit.

Deși către finele anului 1997 prin intermediul altor credite (în special de la organismele financiare internaționale și de pe piața financiară internă) restanțele au fost diminuate la circa 90 milioane lei, la 1 mai 1998 restanțele la pensii s-au majorat totuși până la 230 milioane lei, iar restanțele la salariile angajaților din sfera bugetară - la 150 milioane lei.

Nu este clar care vor fi sursele de majorare a salariilor cu 30 % începând cu septembrie 1998 (după cum este prevăzut în hotărârea Guvernului nr. 321). În cazul executării acestei hotărâri și în condițiile problemei acute cu restanțele la salarii situația se va agrava și mai mult, majorându-se în continuare datoriile creditare ale sistemului bugetar.

Totodată, încasările la buget în trimestrul unu sunt inferioare celor prognozate. Accesibilitatea la resursele financiare externe este limitată, iar împrumuturile interne sunt costisitoare pentru buget și cu implicații negative asupra ratei dobânzii bancare.

Apare întrebarea: de unde de luat bani sau care cheltuieli trebuie să fie diminuate ?

Este vitală necesitatea sechestrării cheltuielilor bugetare.

Deficitul bugetar și datoria publică. Să examinăm datoria publică, sau datoria Guvernului și cheltuielile pentru deservirea datoriei publice. *Un loc important în descrierea situației financiare a statului îl ocupă nivelul datoriei de stat și capacitatea statului de a o deservi.*

De la bun început este clar că nivelul aprobat al deficitului bugetului de stat de 350 milioane lei va fi depășit (în condițiile insuficienței de venituri bugetare și a restanțelor la toate articolele de cheltuieli) din simplul motiv că infrastructura instituțiilor bugetare și funcțiile lor au rămas fără modificări. Oricum, în final nu suma dată este cea mai importantă pentru dirijarea adecvată a deficitului și a datoriei de stat, mult mai importantă fiind **balanța bugetară primară**, care indică dacă pe parcursul anului s-a recurs la finanțarea cheltuielilor curente din contul noilor împrumuturi sau nu.

Reieșind din evoluția indicatorilor bugetari în perioada 1994 - 1997 putem observa că deși există tendința de aprobare a balanței primare pozitive, totuși la finele anului se constată inversul. Toate tentativele conducerii de a dirija datoria de stat și de a diminua suma totală a datoriei sunt sortite insuccesului dacă pe parcursul viitorilor cinci - șapte ani nu va fi menținută o *balanță primară pozitivă cu o tendință clară de majorare a ei*.

Evoluția balanței bugetare (milioane lei)

	1994		1995		1996		1997		1998	
	aprobat	real	aprobat	real	aprobat	real	aprobat	real	aprobat	est
Balanta globală*	-241.5	-280.3	-300	-374	-350	-752	-330	-692	-350	-550
Deservirea datoriei	109	118	180	265.2	250	242.8	379	377	450	430
Balanta primara	-132.5	-162.3	-120	-109	-100	-509	49	-315	100	-120

Notă: semnul “-” înseamnă balanță deficitară

* - în anii 1994-1996 conform metodologiei Ministerului Finanțelor

Cu tot respectul pentru eforturile susținute în perioada anilor 1995 - 1997 de constituire și consolidare a pieței interne a hârtiilor de valoare (HVS), totuși, este necesară limitarea prezenței statului pe piața financiară internă. În situația Moldovei statul trebuie să promoveze o politică de emitere a HVS în limita necesităților de răscumpărare a celor aflate în circulație. Ca rezultat, nu se va admite majorarea sumei datoriei interne, care conform Legii bugetului pe anul 1998 poate fi majorată cu încă 320 milioane lei. În cazul dacă aceste mijloace creditare nu vor fi atrase de către stat, atunci ele devin accesibile agenților economici la dobânzi mai mici, fapt ce va stimula creșterea activității economice.

Este bine cunoscut că mijloacele creditare externe sunt mai ieftine decât cele interne. Însă accesul la resursele externe depinde de credibilitatea și rating-ul Moldovei pe piața financiară externă, iar acești indicatori, la fel cum și ritmul lent al reformelor, pe parcursul ultimului an au avut mult de suferit, fapt ce a și determinat organismele financiare internaționale să stopeze liniile de creditare. Iar deciziile acestora sunt și semnale pentru investitorii potențiali în economia Moldovei. Este evident că riscul investiției sau creditului pentru Moldova a crescut în anul 1998.

2.1.2 Sistemul bugetar în perioada de tranziție: privire generală

Tranziția de la economia centralizată la economia de piață implică schimbări structurale ale funcțiilor guvernului, deoarece rolul lui în activitatea de producere și de distribuire presupune transformări și reduceri considerabile a sferei de influență. Această transformare a avut loc în economiile de tranziție la diferite nivele și în diferite condiții. Cu toate că în majoritatea țărilor în tranziție aparatul de stat s-a redus în ultimii ani, acest fapt nu este întotdeauna proporțional reflectat în mărimea consumului statului.

PIB și Consumul public ca pondere în PIB (%); 1993-1997

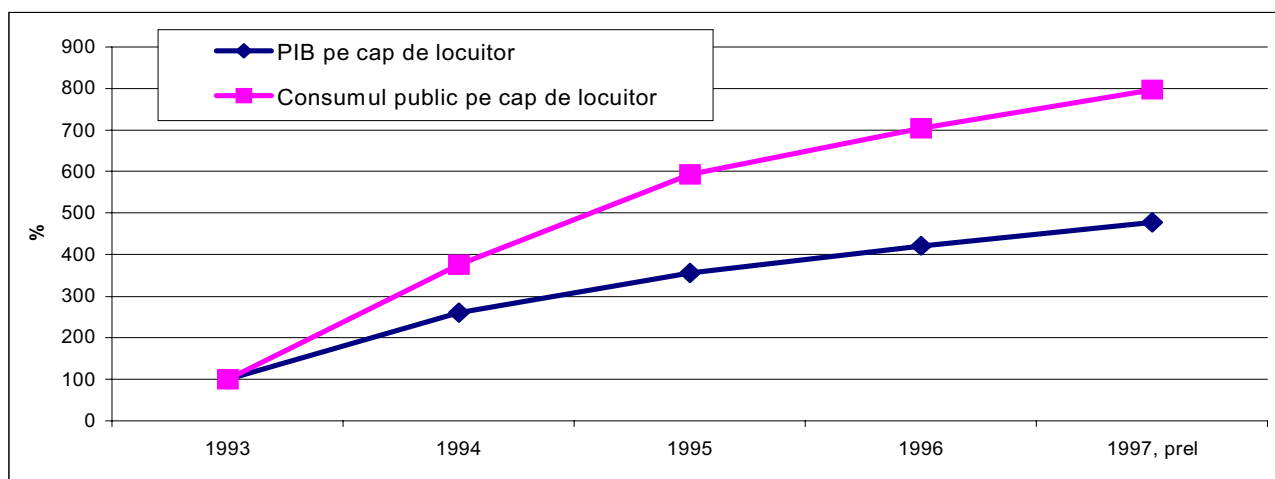
	1993	1994	1995	1996	1997, prel
PIB (milioane lei - preturi curente)	1821.0	4736.8	6479.7	7657.9	8655.0
Consumul public (milioane lei - preturi curente)	282.7	1065.3	1678.4	1987.1	2242.0
Ponderea consumului public în PIB, %	15.5	22.5	25.9	25.9	25.9
PIB (milioane lei - preturi constante, 1993)	1821.0	1258.3	1234.4	1135.7	1150.4
PIB pe cap de locuitor (lei - preturi curente)	504.7	1312.5	1797.9	2127.2	2408.0
Consumul public pe cap de locuitor (lei - preturi curente)	78.4	295.2	465.7	552.0	624.3

Sursă: Pe baza datelor Departamentului Analize Statistice și Sociologice

Datele Tabelului 1 confirmă că ponderea consumului public în PIB a crescut pe parcursul anilor 1993 - 1995, ca apoi să nu se modifice până în anul 1997. Aceasta are loc în perioada când PIB total s-a redus cu 36 %. Mai mult ca atât, o comparație între PIB și consumul public pe cap de locuitor indică un ritm de creștere mai înalt al consumului public.

Graficul de mai jos ilustrează decalajul în creștere între PIB și consumul public pe cap de locuitor.

Modificarea nominală procentuală a PIB și a Consumului Public (1993=100); 1993-1997

Sursă: Ministerul Finanțelor și Departamentul Analize Statistice și Sociologice

În Moldova cheltuielile publice sunt efectuate prin intermediul Bugetului de Stat, Bugetelor Locale, Bugetul Asigurațiilor Sociale de Stat și Fondurile Extrabugetare. Bugetul de Stat și Bugetele Locale formează Bugetul Consolidat.

Bugetul Consolidat ca pondere în PIB (%); 1993 - 1998

	1993	1994	1995	1996	1997, ap.	1997, prel	1998, ap.
PIB (mil. lei, fara Transnistria)	1821.1	4736.8	6479.7	7 317	9 100	8 655	10 100
Venituri (%)	20.4	30.4	31.4	28.35	28.8	34.0	29.2
Cheltuieli (%)	28.0	36.3	37.3	38.64	32.42	41.7	32.7
Deficit bugetar (%)	-7.5	-5.9	-5.9	-10	-3.6	-7.7	-3.50

Sursă: Ministerul Finanțelor și Departamentul Analize Statistice și Sociologice

De menționat faptul, că ponderea cheltuielilor bugetare în PIB a crescut pe parcursul perioadei analizate, înregistrând mărimea maximă de 42 % în anul 1997. Cu toate acestea, decalajul dintre consumul public și cheltuielile publice totale implică apariția a câtorva probleme critice, ce includ atât presiunea asupra sectoarelor ce se subvenționează, în special sectorul energetic și întreprinderile nerentabile, cât și problema datoriilor nonperformante și deservirea datoriei de stat.

Datele oficiale, de asemenea, indică faptul că ponderea veniturilor bugetului consolidat în PIB a crescut în fiecare an începând cu 1993-1995, reducându-se puțin în anul 1996. Datele pentru anii 1996 - 1998 indică o creștere a ponderii veniturilor în PIB în 1997 și o reducere în bugetul aprobat pentru anul 1998 de la 34 % la 29.2 %. Datele deficitului bugetar indică o creștere record în anul 1996 și aproape o majorare dublă în anul 1997 în comparație cu mărimea aprobată.

Tabelul ce urmează prezintă o privire generală a modificărilor survenite în bugetul consolidat în anii 1996-1998 (datele nu conțin informația privind Transnistria).

Structura Deficitului Bugetului Consolidat, prețuri curente (milioane lei); 1996 – 1998

	1996	1997, ap.	1997, rect.	1997, prel	1998, ap.	01-04,1998
Veniturile Bugetului de Stat	1249.2	1916.5	1875.0	2119.0	2289.9	494.0
Cheltuielile Bugetului de Stat inclusiv transferurile	1697.1	2246.5	2475.0	2726.1	2639.9	573.5
Deficitul Bugetului de Stat	-447.9	-330.0	-600.0	-607.1	-350.0	-79.5
Veniturile Bugetelor Locale si transferurile	1050.6	984.5		1255.7	948.2	287.4
Cheltuielile Bugetelor Locale	1355.4	984.5		1403.7	948.2	303.2
Deficitul Bugetelor Locale	-304.9			148.0		
Deficitul Bugetului Consolidat	-752.7	-330.0	-600.0	-666.8	-350.0	-93.2

Sursă: Ministerul Finanțelor

De la prima vedere este evident, că veniturile bugetului de stat au înregistrat o creștere semnificativă de 70 % în 1997 în comparație cu anul 1996. Datele bugetul pentru anul 1998, de asemenea, indică o creștere de 8 %, față de nivelul aprobat de 5.2 %. Veniturile aprobate în bugetele locale pentru anul 1998 au fost reduse cu 25 %. Nivelul de reducere fiind mai mare decât cel prevăzut anterior de 16 %. În ceea ce privește partea de cheltuieli, se prevede o creștere de 17.5 % în bugetul de stat aprobat față de suma aprobată pentru anul 1997. Datele primelor patru luni ale anului 1998 indică un deficit de 93.2 milioane lei, suma anuală prevăzută pentru anul 1998 fiind de 350 milioane lei.

Veniturile bugetare în Moldova, conform standardelor internaționale, se clasifică în venituri fiscale, nefiscale și din operațiunile cu capital. În tabelul de mai jos este prezentată structura veniturilor Bugetului Consolidat și schimbările pe parcursul anilor 1996 - 1998.

Structura veniturilor Bugetului Consolidat (%); 1996-1998

	1996	1997, ap.	1997 prel	1998, ap.	1-03,1998
Venituri, total (mil. Lei)	2074.16	2620.60	2942.40	2950.00	518.39
Ponderea veniturilor, %					
1. Venituri fiscale	79.84	82.81	78.11	79.32	
Impozite directe	34.19	28.62	23.13	23.39	21.72
Impozitul pe beneficiu	17.29	14.50	8.30	11.19	8.76
Impozitul pe veniturile persoanelor fizice	10.56	8.78	9.55	5.42	10.36
Impozitul funciar	5.58	4.39	4.26	5.08	1.81
Impozitul pe imobil	0.75	0.95	1.02	1.69	0.79
Impozite indirecte	43.64	52.47	50.24	55.93	45.38
Accize	9.47	16.79	13.65	20.34	14.08
TVA	29.60	30.53	32.26	30.51	25.35
Impozite din activitatea economica externa	4.57	5.15	4.33	5.08	5.95
2. Incasari nefiscale	20.16	17.19	13.62	19.08	
Venituri din proprietate si activitate antreprenoriala			10.19	6.78	
Alte venituri nefiscale	18.35	14.12	3.44	12.31	
3. Venituri din operatiuni cu capital	1.82	3.08	8.24	1.59	
Total	100.00	100.00	100.00	100.00	

Sursă: Ministerul Finanțelor

Ponderea veniturilor din impozitele directe s-a redus de la 34.2 % în anul 1996 până la 23.4 % în anul 1998. În această categorie, a crescut puțin ponderea impozitului funciar și celui pe imobil (datorită reevaluării fondurilor fixe ale agenților economici și persoanelor fizice), ponderea celorlalte impozite fiind în descreștere, în special a impozitului pe veniturile persoanelor fizice. Acest fapt confirmă punctul de vedere despre dificultatea identificării surselor de venituri ale persoanelor fizice, cât despre influența negativă a ratelor impozitelor asupra declarațiilor despre venituri. În perioada analizată se observă creșterea ponderii veniturilor din impozitele indirecte și, în special, a accizelor. Creșterea veniturilor fiscale în 1997 se explică atât prin creșterea cu 15-20 % a volumului impozabil al produselor comercializate, cât și prin creșterea în medie a taxei pe valoarea adăugată la volumul de produse comercializate în comparație cu nivelul anului 1996. În cea mai mare măsură aceasta se datorează schimbărilor

structurale produse între sfera prelucrării și furnizării materiilor prime și a bunurilor de consum. Conform Legii Bugetului de Stat pentru anul 1997, au fost prevăzute unele facilități la TVA pe unele tipuri de produse în valoare de 301.5 milioane lei, inclusiv la produsele de panificație (73.1 milioane lei), lapte și produsele lactate (20.3 milioane lei), producerea animalie și vegetală (155.6 milioane lei), serviciile publice (26.6 milioane lei) și gaz natural și lichid (9.3 milioane lei).

Creșterea dublă a colectării accizelor a fost cauzată de creșterea taxelor la unele produse locale (coniac, tutun nefermentat), de luarea unor măsuri concrete de control de către Inspectoratul Fiscal de Stat, Departamentul de Control Financiar și autoritățile vamale, privind colectarea accizelor, cât și de licențierea importului de gaz și motorină.

În categoria veniturilor nefiscale, pondere veniturilor din privatizare a crescut mai mult de trei ori. Acest fapt nu este surprinzător dacă se ia în vedere etapa curentă a procesului de privatizare. Cu toate acestea se impune evaluarea unor altor surse de finanțare a cheltuielilor bugetare, veniturile din privatizare fiind o sursă caracteristică perioadei de tranziție. În același context este necesar de menționat faptul că obiectivul principal al privatizării nu este creșterea veniturilor acumulate pentru finanțarea cheltuielilor publice, situația caracteristică pentru unele țări ale CSI, inclusiv Moldova.

În conformitate cu datele oficiale ale Ministerul Finanțelor, în primul trimestru al anului 1998 veniturile colectate în bugetul consolidat au constituit 518.4 milioane lei sau 17.6 % din volumul anual prevăzut. Aceasta este cu 80 milioane lei mai mult comparativ cu aceeași perioadă a anului 1997. Veniturile bugetului de stat au constituit 394.3 milioane lei; aproximativ în aceeași proporție de 17.2 % din volumul anual prevăzut. Veniturile în bugetele locale constituie 221.9 milioane lei sau 23.4 % din volumul anual prevăzut. În primele trei luni ale anului s-a observat o tendință pozitivă la colectarea impozitului pe veniturile persoanelor fizice. Volumul colectat a atins cifra de 53.7 milioane lei, ceea ce constituie 33 % din volumul anual prevăzut. TVA, accizele și impozitul pe beneficiu au constituit 11-14 % din volumul anual. Ponderea întreprinderilor nerentabile în Moldova continuă să fie destul de mare. Aceasta se datorează creșterii ponderii cheltuielilor pentru energie și a altor materii prime importate în costul producției. Aceste probleme explică într-o oarecare măsură dificultățile cu care se confruntă instituțiile de stat în colectarea impozitelor.

Datorită caracterului sezonier al activității principalelor ramuri ale economiei, există o tendință de creștere a acumulării veniturilor în a doua jumătate a anului. În anii 1996 și 1997, de exemplu, respectiv 32 % și 42.5 % din volumul veniturilor publice au fost colectate în ultimul trimestru.

În ceea ce privește structura cheltuielilor prezentate în Tabelul 5, se observă faptul că cele mai mari articole ale cheltuielilor le constituie învățământul și ocrotirea sănătății, cu toate că ponderea lor este în descreștere. Comparând datele pentru bugetul aprobat și cel executat, se observă că ponderea cheltuielilor publice pentru ocrotirea sănătății au înregistrat un nivel mai redus decât cel prevăzut. Ocrotirea sănătății și învățământul sunt preocupările de bază, de aceea în prioritățile guvernului ele ocupă locurile de frunte. A treia după importanță – deservirea datoriei de stat, care s-a majorat de la 8.6 % până la circa 14.0 %, ceea ce constituie o rată de creștere de 65 % în perioada analizată și 30 % în 1998 comparativ cu anul 1997. În același timp cheltuielile capitale rămân la un nivel destul de redus.

Structura cheltuielilor, ca pondere în PIB (%); 1996 - 1998

	1996	1997, ap.	1997 prel	1998, ap 01-03, 1998	
Cheltuieli, total (mil.lei)	2827.0	2950.6	3609.2	3300.0	546.0
Ponderea cheltuielilor, %					
Serviciile de stat cu destinatie generala	3.85	2.99	3.85	2.58	4.93
Activitatea externa	1.03	1.50	1.03	1.06	0.47
Apararea nationala	2.50	2.36	2.50	1.82	2.37
Autoritatile judecatoresti	0.73	0.87	0.73	0.62	0.86
Mentinerea ordinii publice si securitatea nationala	6.30	6.96	6.30	6.10	6.28
Invatamantul	28.42	24.19	28.42	21.79	23.80
Cercetarile stiintifice	1.06	1.40	1.06	0.91	0.98
Cultura, arta, religia, sportul	2.19	2.31	2.19	2.35	2.11
Ocrotirea sanatatii	18.46	17.39	18.46	15.31	16.22
Asigurarea si sustinerea sociala	5.91	14.21	5.91	16.69	17.81
Agricultura, gospodaria silvica si piscicola	3.74	2.52	3.74	20.06	1.69
Protectia mediului inconjurator	0.23	0.29	0.23	0.25	0.23
Industria si constructiile	0.11	0.59	0.11	0.08	0.07
Transporturile, gospodaria drumurilor, comunicatiile si informatica	2.88	4.31	2.88	3.74	3.27
Gospodaria comunală si gospodaria de exploatare a fondului de locuinte	2.52	1.58	2.52	1.06	1.35
Complexul pentru combustibil si energie	0.04	0.01	0.04	0.01	0.01
Serviciul datoriei de stat	8.60	12.84	8.6	13.64	13.21
intern		6.40			
extern		6.44			
Completarea rezervelor de stat	0.32	0.29	0.3	0.28	0.09
Alte surse legate de activitatea economica	0.39	0.27	0.4	2.71	0.17
Cheltuielile neatribuite la alte grupuri principale	5.05	2.23	5.0	0.78	19.98
Investitii capitale	5.49	4.41	5.5	5.45	2.13
Total cheltuieli	100	100	100	100	100

Sursă: Ministerul Finanțelor

În ceea ce privește partea de cheltuieli, se impune restructurarea principalelor articole de cheltuieli, în special învățământul și ocrotirea sănătății, sfere unde structurile administrative și financiare nu corespund condițiilor actuale. Dar restructurarea eficientă necesită timp pentru a fi implementată. În Moldova, ca și în alte țări ale CSI, aceste programe nu sunt decât la stadiul de elaborare. Atât timp cât aceste schimbări calitative și cantitative întârzie, reducerea cheltuielilor va afecta semnificativ aceste sfere importante ale capitalului social și uman.

În primul trimestru al anului 1998 cheltuielile bugetului consolidat au constituit 546.04 milioane lei sau 16.5 % din suma anuală prevăzută. Ponderea cheltuielilor bugetului de stat în cheltuielile bugetului consolidat și în volumul anual aprobat a constituit 79.4 % și 16.4 %, respectiv. Sferele prioritare de finanțare au fost învățământul cu 129.9 milioane lei sau 23.8 % din cheltuielile totale, asigurarea și susținerea socială - 97.3 milioane lei sau 17.8 %, ocrotirea sănătății - 88.5 milioane lei sau 16.2 % și deservirea datoriei publice - 72.1 milioane lei sau 13.2 %.

La 1 ianuarie 1998, datoria externă a Moldovei a constituit 1192 milioane dolari SUA sau 64 % din PIB. Acesta este un nivel critic al datoriei externe pentru o economie ce este caracterizată prin limitări din veniturile de la export și solvabilitate redusă, ca și în cazul Moldovei. Cu atât e mai dificilă situația, ținând cont de faptul, că practic toate împrumuturile externe sunt destinate pentru deservirea datoriei externe. În 1997 deservirea datoriei externe a constituit 150 milioane dolari, ceea ce depășește 20% din veniturile bugetului consolidat. În același timp, împrumuturile externe în acest an au fost cu 20 milioane dolari mai mici decât deservirea datoriei, constituind 130 milioane dolari SUA. În caz că tendința curentă va continua în următorii câțiva ani, situația poate deveni critică și imposibilă de controlat. În 1998 Moldova va cheltui 215 milioane dolari pentru deservirea datoriei externe. Această situație va crea dificultăți în procesul contractării unor noi împrumuturi externe prin emiterea Euroobligățiunilor.

Finanțarea deficitului bugetar

Datele de la finele anului 1997 arată că deficitul bugetar a constituit 7.7 % din PIB sau o reducere de 2.1 puncte procentuale în comparație cu anul 1996. Datele preliminare pentru primul trimestru al anului 1998 arată că deficitul bugetar a constituit 27.7 milioane lei, deficitul fiind finanțat din împrumuturi interne și externe. De notat faptul că 91 % din deficitul total a constituit deficitul bugetului de stat.

Finanțarea internă a fost efectuată din împrumuturile de la BNM, băncile comerciale și prin emiterea hârtiilor de valoare de stat. Împrumuturile de la BNM constituie 52 % din datoria de stat internă, în timp ce ponderea împrumuturilor de la băncile comerciale constituie doar 1.3 %.

Pe parcursul anului 1997 au fost realizate hârtii de valoare de stat în valoare de 1190.8 milioane lei, înregistrându-se o creștere de 68 % comparativ cu 1996. Cele mai rentabile rămân hârtiile de valoare cu termenul de scadență de 91 de zile, motivul fiind rata profitului mai mare și o perioadă de scadență mai atractivă pentru investitori. În trimestru patru al anului 1997, hârtiile de valoare de stat au început să înregistreze o creștere a rentabilității, unul din motive fiind legat de riscurile care au apărut pe piața financiară internațională în urma crizei din Asia. Creșterea profitabilității este de asemenea și o urmare firească a anulării supunerii impozitelor a tranzacțiilor cu aceste hârtii de valoare în anul 1998, cât și a dificultăților legate de finanțarea deficitului. În anul 1997, Ministerul Finanțelor a alocat pentru acoperirea deficitului bugetului de stat 168.8 milioane lei din realizarea hârtiilor de valoare de stat.

Conform Legii Bugetului de Stat pentru anul 1998, se prevede anularea până în anul 1999 a supunerii impozitelor tranzacțiile cu hârtiile de valoare de stat pe piața secundară și a venitului obținut din aceste tranzacții. Această situație va contribui la extinderea operațiunilor pe piața hârtiilor de valoare de stat, în special pe cea secundară. Acest instrument financiar va oferi posibilitatea de a utiliza mai eficient resursele disponibile ale agenților economici. E necesar de menționat, că în trecut impunerea fiscală a operațiunilor cu hârtiile de valoare de stat afecta în special hârtiile de valoare cu scadența de 28 de zile, fapt confirmat de volumul redus al tranzacțiilor lor.

Extinderea pieței hârtiilor de valoare a creat careva dificultăți în alte activități potențiale de investiții. Rata dobânzii înaltă la resursele destinate pentru finanțarea deficitului bugetar, atrage resursele care puteau fi utilizate în proiecte reale de investiții cu rata dobânzii mai redusă. Recenta modificare anunțată la 19 mai 1998 de Ministerul Finanțelor privind reducerea prețului nominal al cambiilor de trezorerie de la 1000 lei la 100 lei este un pas suplimentar în această direcție. Aceste schimbări au ca scop atragerea pe piața cambiilor de trezorerie a mijloacelor bănești ale populației.

La 1 ianuarie 1998, datoria de stat externă garantată de către Guvern a constituit 709.1 milioane dolari SUA (3304 milioane lei). Limita stabilită în Legea Bugetului de Stat pentru anul 1997 a fost de 780 milioane dolari. Creșterea datoriei de stat externe pe parcursul anului 1997 este de aproximativ 60 milioane dolari sau 9.3 %. Ponderea principală în structura datoriei de stat externe o dețin creditorii comerciali, inclusiv compania Gazprom cu 306.6 milioane dolari, urmată de împrumuturile organismelor financiare internaționale (Banca Mondială, BERD, etc.) cu 255.5 milioane dolari și împrumuturile oferite de guvernele altor țări care constituie 147 milioane dolari. Pe parcursul anului 1997 au fost contractate credite noi în valoare de 135.4 milioane dolari, inclusiv emiterea de Euroobligațiuni în valoare de 75 milioane dolari, prima tranșă a împrumutului SAL-II acordat de Banca Mondială pentru reformele structurale de 35 milioane dolari, credite investiționale ale Băncii Mondiale și ale BERD în valoare de 8.6 milioane dolari.

Urmărind obiectivele dezvoltării activității Pieței Hârtiilor de valoare din ultimii trei ani, inclusiv și a celor cu termenul de scadență de trei luni, Ministerul Finanțelor a emis hârtii de valoare de stat cu termen de scadență de 14 zile. În noiembrie a fost anunțat despre introducerea hârtiilor de valoare de stat cu termen de scadență de doi ani. Cu atât mai mult, Ministerul Economiei și Reformelor și Banca Națională examinează posibilitatea elaborării unui program de emisie a obligațiunilor (Eurobond) pentru Moldova, care ar permite accesul permanent la piețele externe. În această direcție au apărut unele probleme create în urma crizei de pe piața financiară din Asia. Pentru Moldova riscul de amplasare este mai mare în momentul, când situația pe piața externă nu este clară. Ministerul Finanțelor a amânat negocierile privind posibilitatea efectuării unei noi emisii de Euroobligațiuni până în a doua jumătate a anului 1998, dat fiind faptul că efectuarea acestei operațiuni în prima jumătate a anului va implica o creștere a costurilor cu 20%. Ministrul Finanțelor afirmă că pentru Moldova vor fi prea costisitoare ratele posibile ale dobânzii la aceste obligațiuni, care sunt estimate la 14-15 %. În opinia Ministerului, pentru Moldova ar fi satisfăcător o rată anuală a dobânzii nu mai mare de 10 – 11 %. Cu toate acestea, posibilitățile Moldovei de a emite Eurobond-uri sunt foarte limitate. Această situație este provocată de doi factori; primul, Moldova a emis deja Eurobond-uri în valoare de 75 milioane dolari SUA, iar al doilea, situația privind datoriile Moldovei față de compania rusă Gazprom nu indică nici o perspectivă de reducere a lor.

Principalul obiectiv al politicii fiscale și bugetare în anul 1997 a fost mobilizarea maximă a veniturilor bugetare pentru a se asigura condiții favorabile pentru obiectivele de guvernare. Aceasta include un set de măsuri destinate minimizării tensiunilor posibile în societate prin asigurarea plăților curente și reducerea restanțelor la salarii și pensii. Ca rezultat, prioritatea în activitatea bugetară pentru anul 1997 a fost finanțarea cheltuielilor publice stringente, în special achitarea integrală a datoriilor și obligațiunilor din anii precedenți.

Într-un context mai larg, cele mai dificile probleme ce necesită a fi rezolvate și evident luate în considerație la implementarea bugetului și rectificarea Bugetului pentru anul 1998 ar putea fi următoarele:

Dezvoltarea capacității de prognozare reală. Aceasta se referă nu numai la prognozarea bugetului, dar și a economiei în întregime. Din cele indicate, elaborarea unui buget viabil depinde mult de capacitatea economiei de a genera surse suficiente de venituri. Atât în Moldova ca și în orice altă economie, obținerea unei economii echilibrate, fără reducerea cheltuielilor pentru sectorul public este posibil, dacă întreaga economie se dezvoltă pe aceleași principii. În prezent, capacitatea slabă de prognozare combinate cu argumentele politice pot duce la prognozarea nereală atât a veniturilor cât și a cheltuielilor, iar aceasta la rândul său poate duce la crearea obstacolelor în atingerea scopurilor.

În legătură cu cele expuse, apare necesitatea formării bugetului și implementării lui în contextul priorităților și posibilităților, deoarece acum atenția principală se acordă îndeplinirii necesităților financiare existente a activităților care au loc.

Și următoarea problemă, dar nu ultima este economia tenebră. Prin intermediul instituțiilor existente și celor nou create sunt multe capacități, know-how și dorințe de a rezolva această problemă prin diferite metode. Ar fi binevenită mobilizarea și stimularea activității sistematice în această direcție pentru a prezenta informația necesară și a analiza cauzele economiei tenebre și căile de reducere a ei. Situația neclară din economie nu poate fi neglijată timp îndelungat. Aceasta se referă și la formarea unui buget real pentru anul 1998.

2.2 Politica monetară, poziția externă a țării și sistemul bancar

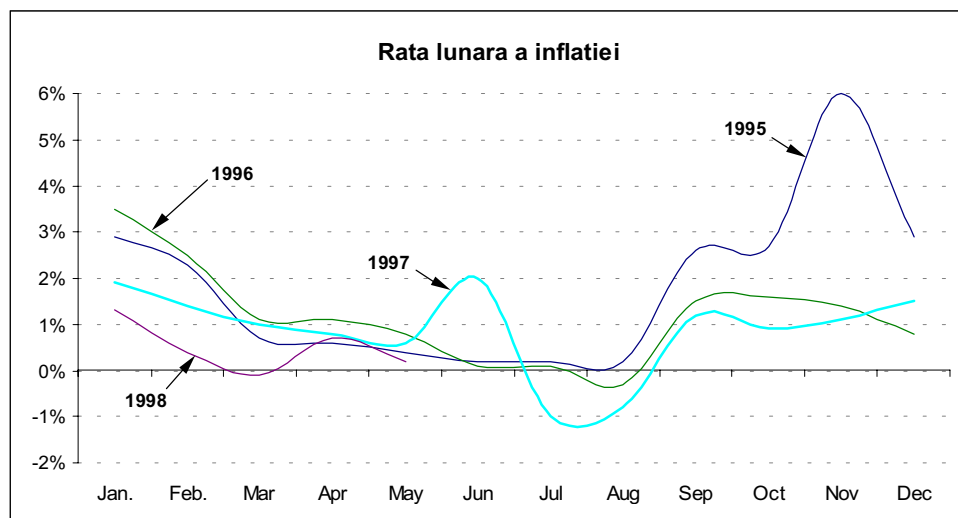
Politica monetară și obiectivele ei sunt determinate, elaborate și executate de către Banca Națională a Moldovei, direcțiile de bază ale activității căreia includ: emisia și controlul asupra circulației banilor în numerar, gestionarea rezervelor valutare, compilarea Balanței de plăți a statului, licitarea hârtiilor de valoare emise de Ministerul Finanțelor, rezervarea și deservirea creditară a băncilor, supravegherea băncilor comerciale și asigurarea prudențialității lor.

Obiectivul principal al politicii monetare este menținerea stabilității leului moldovenesc – atât a stabilității externe - față de principalele valute forte, cât și interne - stabilitatea prețurilor interne și a ratei inflației. Instrumentele de bază ale politicii monetare aplicate actualmente sunt: operațiunile pe piața deschisă, cerințele față de rezervele obligatorii, cumpărarea-vânzarea valutei străine.

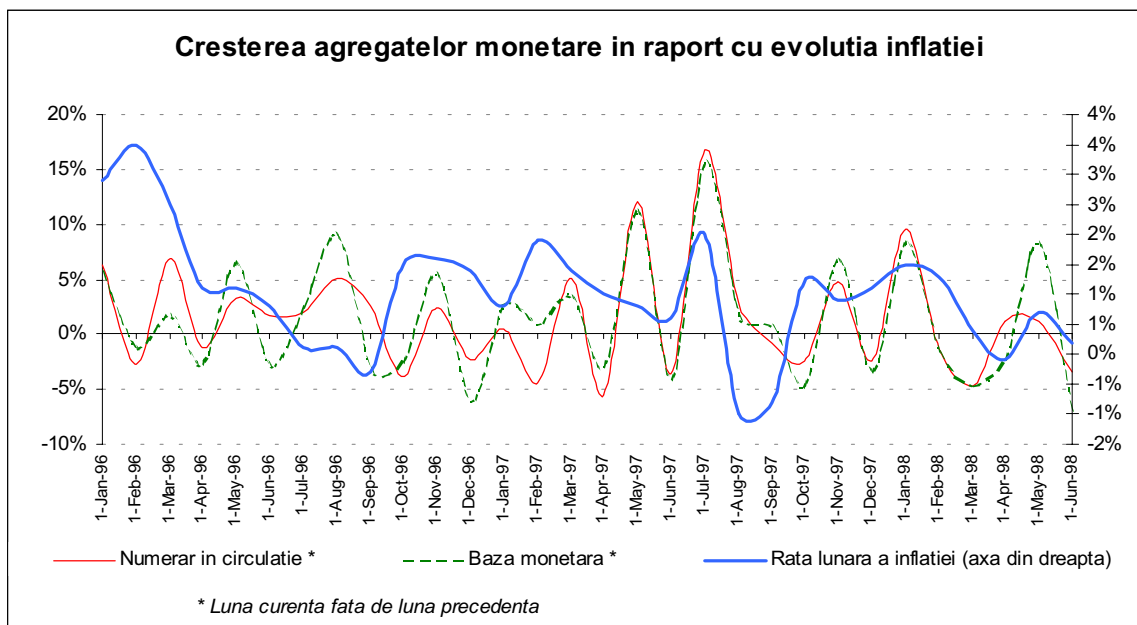
Politica monetară: indicatori de bază

Pe parcursul anului 1998, în pofida constrângerilor de ordin extern și intern, politica monetară a continuat să fie orientată spre reducerea ratei inflației și menținerea stabilității cursului monedei naționale.

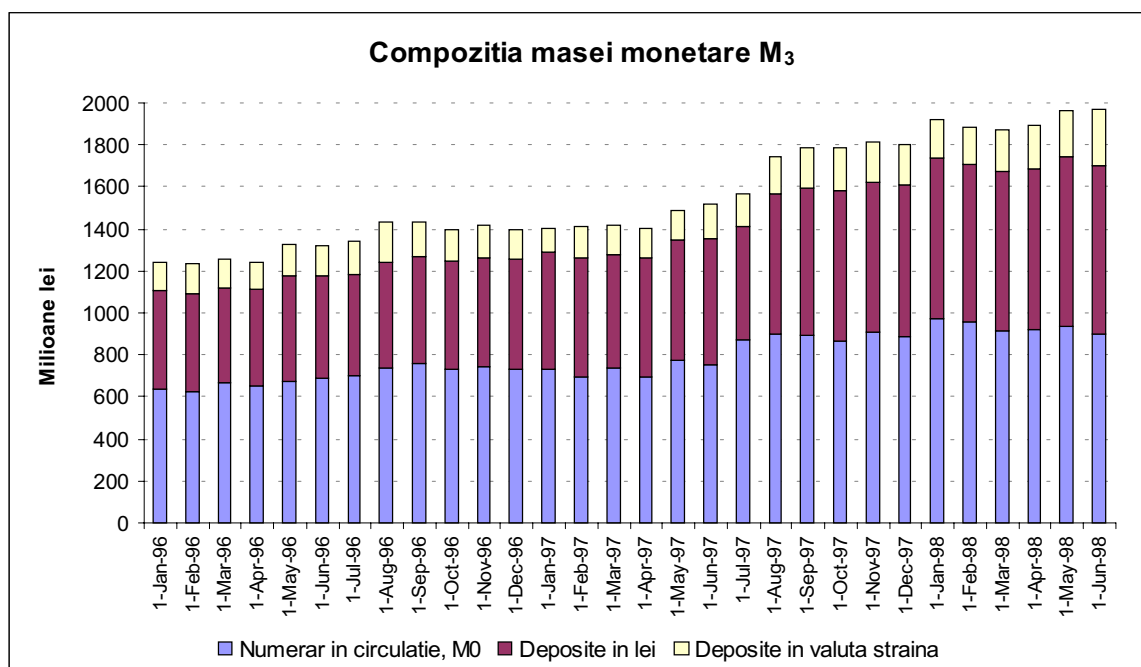
În anul 1998 rata inflației a arătat o reducere semnificativă în comparație cu anii precedenți, remarcându-se o deflație de 0.1% în luna martie. Pentru perioada ianuarie-mai 1998 inflația a alcătuit 2.5% raportată la luna decembrie 1997, iar creșterea prețurilor în luna mai 1998 față de aceeași perioadă a anului precedent a fost de 7.6%. Aceasta evoluție arată că rata anuală a inflației pentru 1998 se poate situa la nivelul de 7.6-8.5%, comparativ cu cele 11.2% înregistrate la finele anului 1997. Sezonalitatea prețurilor respectă aceleași tendințe ca și în anii precedenți.

În primul trimestru al anului 1998 indicatorii monetari de bază au avut o tendință de declin (caracteristică de altfel ultimilor 3 ani), rezultantă din implementarea politicii de ne-expansiune monetară. Numerarul în circulație s-a redus cu 4.9% la finele trimestrului I al anului 1998, comparativ cu începutul anului. Pe parcursul aceleiași perioade baza monetară s-a redus cu 7.4% (pentru comparație – în primul trimestru al anului 1997 numerarul s-a redus cu 5.2%, iar baza monetară cu 0.5%). Către finele lunii mai 1998 față de începutul anului volumul de lei în circulație s-a redus cu cca. 70 milioane lei, adică cu 7%, în urma intervențiilor BNM pe piața valutară.

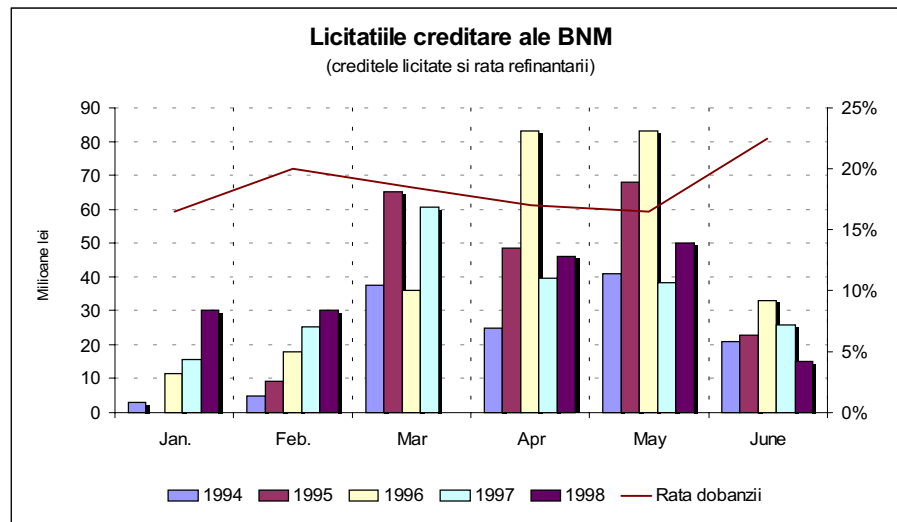

Masa monetară M_3 s-a diminuat pe parcursul primului trimestru al anului 1998 cu 2.65%, în timp ce volumul depozitelor a rămas la același cotă. Deja pe parcursul lunii aprilie 1998 masa monetară s-a majorat cu 3.6%, iar depunerile în bănci s-au majorat cu 6.1%. Iar la data de 1 iunie 1998 creșterea masei monetare a constituit 2.6% față de începutul anului, în timp ce depunerile în bănci au crescut cu 12.5%. Prin urmare, o evoluție pozitivă a perioadei analizate a anului 1998 este majorarea continuă a cotei depunerilor în agregatul monetar M_3 : de la 49.4% la finele anului precedent, până la 54.2% la 1 iunie 1998.

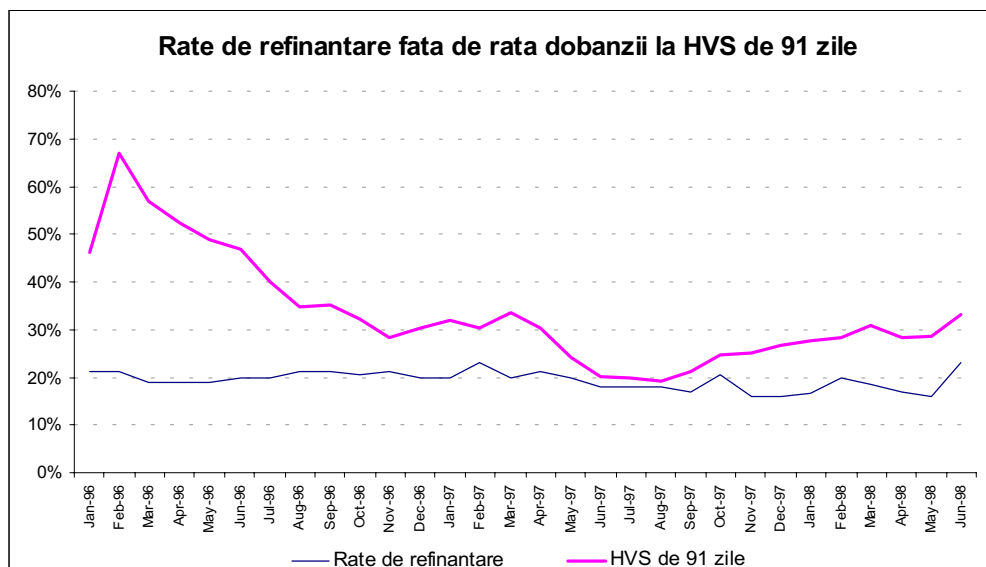

Politica monetară: instrumentele principale

Pe parcursul primei jumătăți a anului 1998 au avut loc 9 licitații de refinanțare în cadrul cărora s-au realizat resurse creditare în volum de 171 milioane lei, comparativ cu 205 milioane lei tranzacționați în aceeași perioadă a anului precedent, sau 265 milioane lei din ianuarie-iunie 1996.

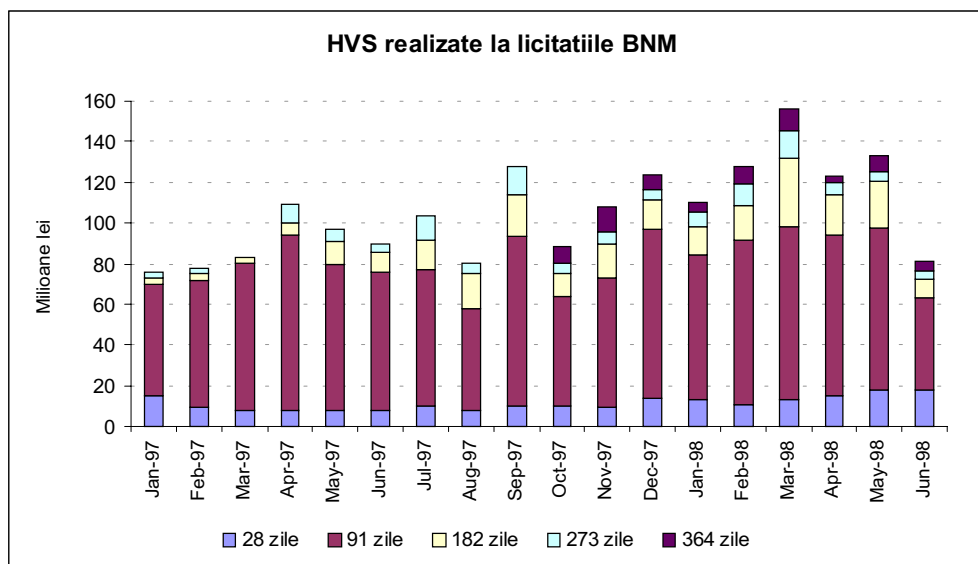

Rata de bază a scontului a BNM a diminuat lent până la 16% anual în mai 1998, însă la licitația din 15 iunie curent, ea a săltat spre 22.5%. Aceasta a fost o reacție firească în condițiile majorării continue a ratelor de dobândă la HVS. În diagrama de mai jos este reflectată elocvent această evoluție, comparându-se rata de bază a scontului cu rata dobânzii la HVS de 91 de zile, care sunt tranzacționate în cel mai mare volum.

Trebuie de menționat, că aceasta a fost ultima licitație de refinanțare, deoarece în continuare ele vor fi integral substituite de operațiunile pe piața deschisă – operațiunile Repo și creditele Lombard. În așa fel va fi înlăturată discrepanța considerabilă între rata de refinanțare și ratele de dobândă la HVS, care permitea băncilor să procure resurse creditare ieftine utilizându-le pentru finanțarea deficitului bugetar și obținând în acest fel profituri ieftine și garantate.

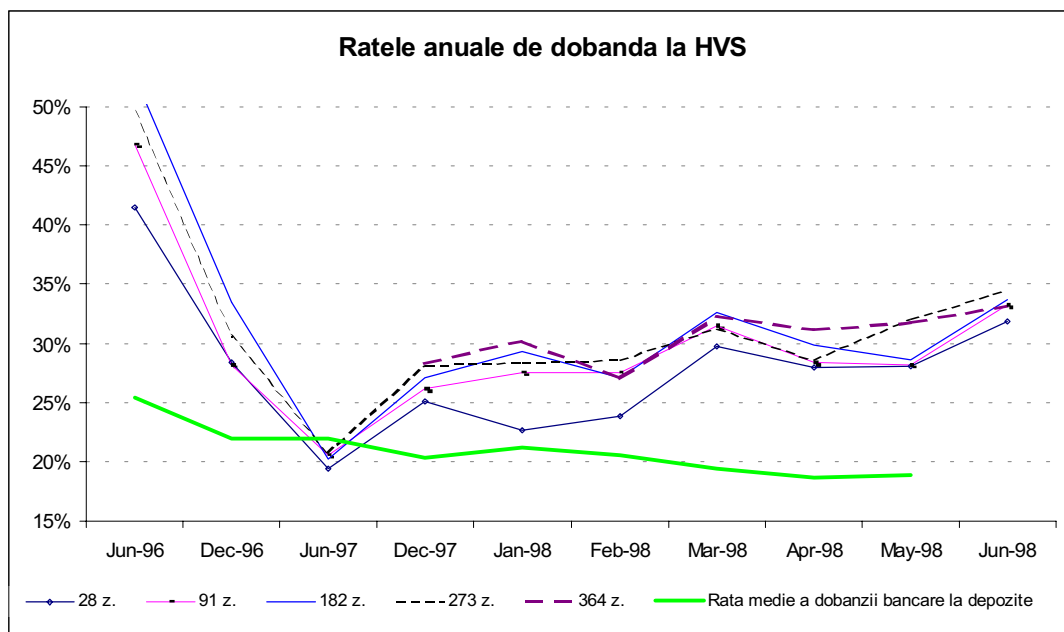
În calitate de agent al statului la realizarea hârtiilor de valoare de stat, Banca Națională a Moldovei a vândut băncilor comerciale în cadrul licitațiilor HVS în sumă de 732 milioane lei pe perioada ianuarie-iunie 1998. Structura lor a fost următoarea: 60% de 91 zile, 16% de 182 zile, 12% de 28 zile și cca. 12% de termen mai lung. Un moment pozitiv ce trebuie să fie remarcat este majorarea continuă a cotei HVS pe termen relativ lung: dacă cota HVS de 28 și 91 zile în totalul Bonurilor de Trezorerie realizate în luna ianuarie 1997 a fost de 92%, atunci în luna iunie 1997 aceasta cotă alcătuia 84%, iar în luna iunie 1998 – 72%.

Pe parcursul perioadei analizate a anului 1998 ratele de dobândă la Bonurile de Trezorerie se află în continuă creștere. Acest fenomen este legat de insuficiența acută de mijloace financiare prin care trece statul. În condițiile deficitului bugetar periculos și lipsei de mijloace pentru acoperirea lui, unica soluție aplicată de Guvern în vederea atragerii resurselor financiare este emisia de HVS, care capătă proporții tot mai mari.

În aceste circumstanțe, pentru a le face atractive statul majorează continuu rata dobânzii la HVS, fiind nevoit în același timp să aloce tot mai multe mijloace pentru deservirea HVS emise deja. Deja veniturile din noile emisii de HVS nici nu reușesc să acopere sumele necesare pentru răscumpărarea Bonurilor de Trezorerie lansate anterior.

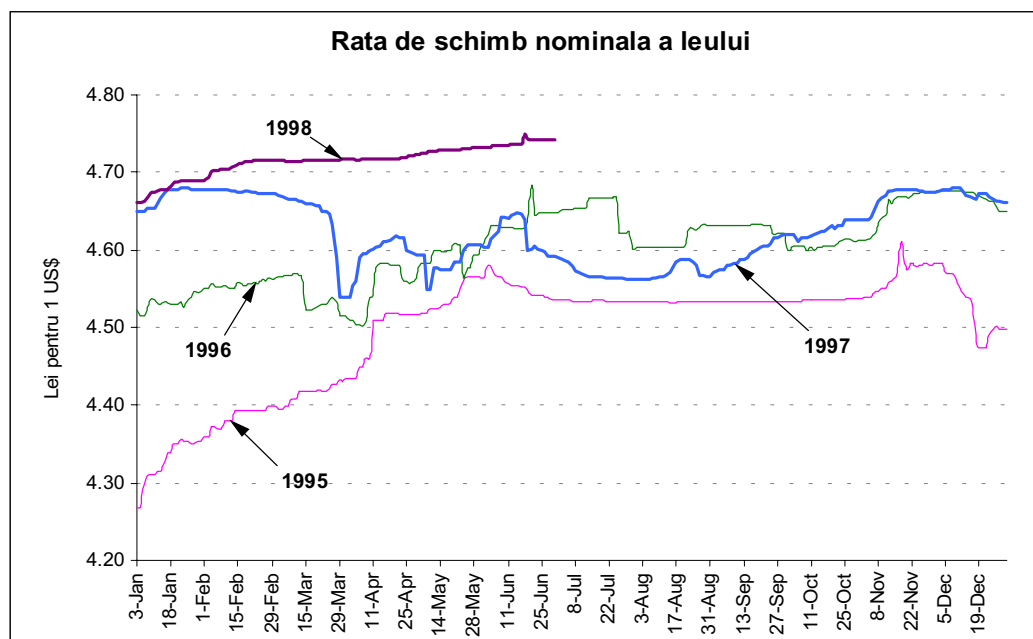
În acest context, atragem atenția, că pe parcursul jumătății a doua a anului 1996 ratele dobânzii la Bonurile de Trezorerie depășeau considerabil ratele dobânzii pe depozite în sistemul bancar, băncile antrenându-se masiv în procurarea HVS în loc să-și canalizeze resursele creditare spre sectorul productiv. În așa fel, depozitele clienților băncilor erau utilizate pentru finanțarea deficitului bugetar. Grație reducerii ratelor de dobândă la HVS, această situație s-a redresat spre mijlocul anului 1997, ceea ce se observă clar în diagrama de mai jos. Însă deja spre finele anului 1997 și pe parcursul anului curent, ratele dobânzii bancare pe depuneri, care s-au redus treptat de rând cu rata de bază a scontului băncii centrale, au căzut mult sub nivelul ratelor dobânzii la HVS, care urmăresc o evoluție de majorare continuă.

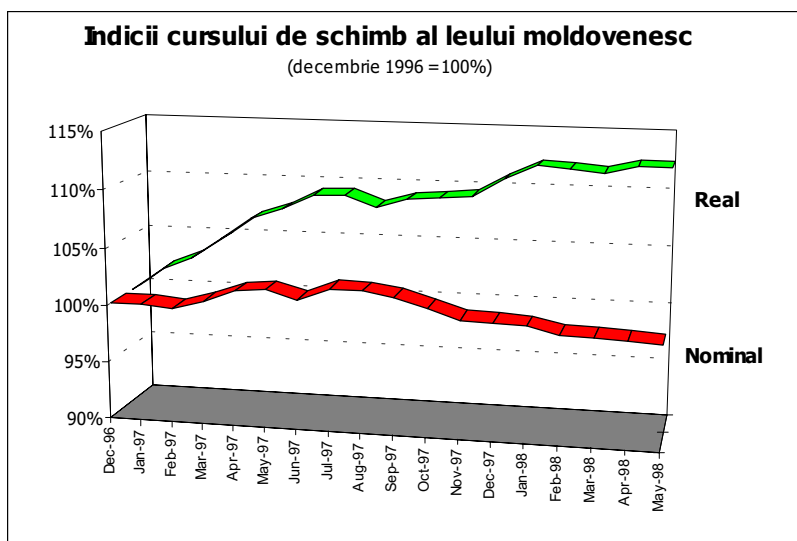
Dinamica cursului valutar

Pe parcursul anului 1998 cursul monedei naționale față de dolarul SUA urmează o evoluție și mai stabilă comparativ cu anii precedenți, caracterizată printr-o depreciere lentă în termeni nominali – cu 1.2% în mai 1998 comparativ cu luna decembrie 1997 (rata medie lunară).

Luna mai către decembrie precedent	m'94/d'93	M'95/d'94	m'96/d'95	m'97/d'96	m'98/d'97
Aprecierea (+), deprecierea (-), nominala	-8.6%	-5.9%	-1.4%	+1.8%	-1.2%
Aprecierea (+), deprecierea (-), reala	+56.7%	+0.7%	+7.8%	+7.8%	+1.3%

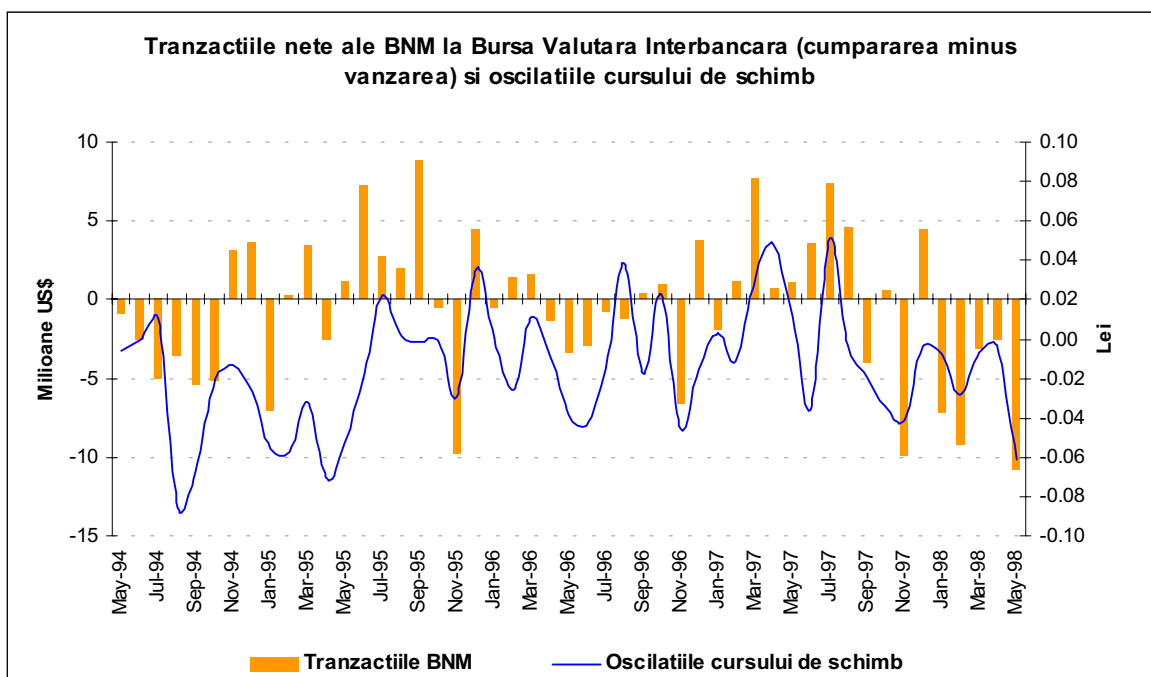
Datorită reducerii ratei inflației a diminuat și aprecierea în termeni reali a monedei naționale față de dolarul SUA (care a fost excesiv de mare în anii precedenți). În luna mai 1998 indicele cursului de schimb real arată o apreciere a leului față de dolar: cu 20.9% față de decembrie 1995, cu 12.4% față de decembrie 1996, și cu 1.3% față de luna decembrie 1997.

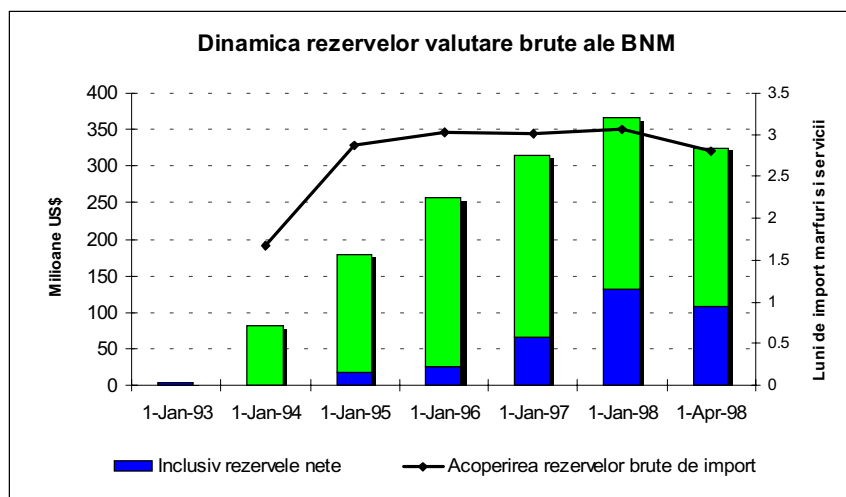
În ceea ce privește cursul real efectiv al leului moldovenesc, adică în raport cu valutele țărilor, care sunt partenerii comerciali de bază ai Moldovei (Rusia, România, Ucraina, Belarusi, Germania, Italia) și ajustat la inflația în aceste țări, trebuie de remarcat următoarele: conform calculului CISR în anul 1997 în raport cu 1996 leul moldovenesc s-a apreciat cu 12.4% față de valutele partenerilor comerciali de bază ai Moldovei, ceea ce a afectat într-o anumită măsură performanța exporturilor moldovenești.

Evoluția rezervelor valutare ale BNM

O tendință alarmantă reprezintă vânzările masive de valută forte ale BNM la Bursa Valutară Interbancară a Moldovei în 1998. În anii precedenți tranzacțiile BNM la Bursă aveau un caracter sezonier stabil, pe când în perioada ianuarie-mai 1998 volumul cumpărărilor de valută de către BNM pe piață a fost egal cu zero, în timp ce volumul de vânzări a atins proporții considerabile – cca. 33 milioane dolari SUA.

Aceste vânzări au dus evident la reducerea rezervelor valutare ale BNM. În aceeași perioadă rezervele valutare brute s-au redus cu 9% (acoperind la finele primului trimestru al anului 1998 2.8 luni de importuri), iar rezervele nete – cu o pătrime. Aceasta reducere a rezervelor BNM se produce pe fundalul deprecierei lente a monedei naționale. La moment situația se află sub control, însă trebuie de menționat, că dacă cererea de valută forte pe piață nu se va reduce, aceasta ar putea avea repercusiuni semnificative asupra cursului de schimb, cauzând în cele din urmă o depreciere mai puternică a leului moldovenesc.

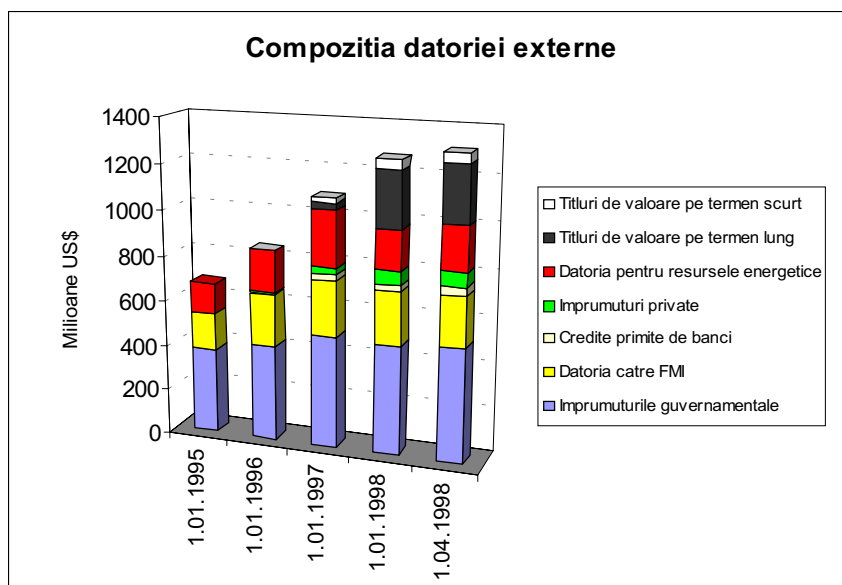

Un alt aspect critic în contextul reducerii rezervelor valutare oficiale este legat de necesitatea serviciul datoriei externe, care impune achitarea unor sume mari în valută forte pentru rambursări și plata dobânzilor pe împrumuturi. Iată un calcul simplu: în primul trimestru al anului 1998 rezervele valutare brute au diminuat cu 41 milioane dolari SUA, în condițiile în care la Bursa Valutară Interbancară au fost vândute 20 milioane pe parcursul aceleiași perioade. Prin urmare, diferența a fost utilizată nemijlocit pentru serviciul datoriei externe.

În continuare situația e pe cale de a se agrava și mai mult, deoarece deja în anul 1998 statul va trebui să achite dobânzi și să ramburseze datorii externe în suma de peste 200 milioane dolari (inclusiv cca. 80 milioane dolari care trebuie să fie achitate doar de BNM pentru rambursarea și deservirea creditelor de la FMI). Și aceasta are loc în condițiile agravante ale unui deficit considerabil al contului curent al balanței de plăți.

Datoria externă a Moldovei

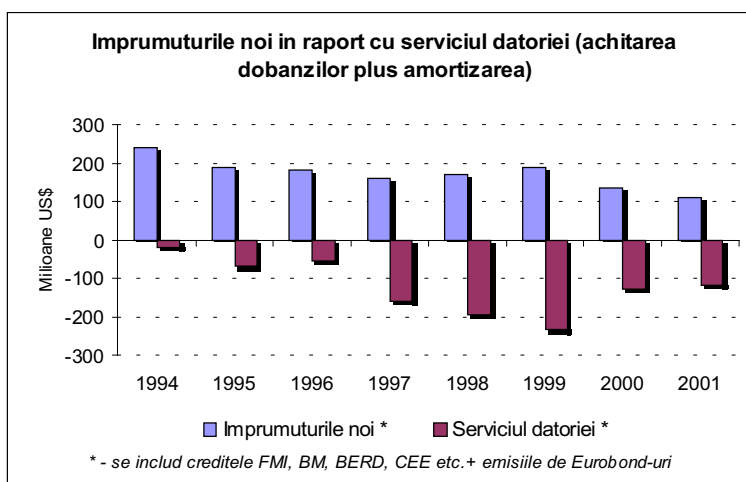
Cifrele vizând datoria externă a Moldovei utilizate la acest capitol includ următoarele: împrumuturile pe termen mediu și lung ale Guvernului, creditele FMI acordate BNM, titlurile de valoare emise de către stat, împrumuturile valorificate de băncile comerciale și sectorul privat (inclusiv garanțiile guvernamentale), cât și datoria pentru resursele energetice.

Stocul datoriei externe la finele primului trimestru al anului 1998 a atins, conform datelor Poziției Externe a Balanței de Plăți, 1306 milioane dolari SUA, ceea ce reprezintă cu 3.0% mai mult față de 1 ianuarie 1998 și cu 19.7% mai mult față de 1 ianuarie 1997. De fapt, creșterea semnificativă din 1997 se datorează în mare măsură celui de-al doilea plasament privat de Eurobond-uri prin Merrill Lynch de 75 milioane dolari, cât și echivalentului de 140 milioane dolari de hârtii de valoare emise de Ministerului Finanțelor în favoarea stingerii datoriei către Gazpromul din Rusia pentru resurse energetice. În ceea ce privește împrumuturile de la instituțiile financiare internaționale trebuie de remarcat, că ele au fost substanțial reduse din cauza nerespectării de către Moldova a memorandumurilor încheiate privind acordarea acestor credite. În așa fel, în 1997 Moldova a obținut doar o tranșă de 20 milioane de dolari SUA de la FMI în cadrul EFF și o tranșă de 35 milioane dolari din SAL-2 al Băncii Mondiale.

În acest context perspectivele pentru anul 1998 par a fi destul modeste. Misiunea FMI din luna iunie 1998 a făcut referință la o eventuală tranșă următoare de 20 milioane dolari din creditul EFF, care ar putea fi acordată în toamna anului 1998 cu condiția că Moldova va respecta angajamentele prevăzute de memorandumul încheiat. Misiunea Băncii Mondiale din aceeași perioadă de asemenea a promis reluarea susținerii financiare în toamnă, este însă cert, că tranșa următoare de 35 milioane a SAL-2 va fi acordată nu înaintea tranșei de la FMI și desigur, că doar în cazul în care se vor respecta prevederile acordului încheiat între Guvernul Republicii Moldova și Banca Mondială.

Totodată, pe parcursul anului 1997 Moldova a trebuit să achite cca. 160 milioane pentru serviciul datoriei externe. Remarcăm, că pentru prima dată fluxurile de capital pentru serviciul datoriei externe au echilibrat practic noile împrumuturi de la instituțiile financiare internaționale și de pe piețele private de capital din străinătate. Aceasta este un semnal

foarte alarmant, în special din cauza că la finele anului 1997 deficitul contului curent al balanței de plăți externe a alcătuit cca. 300 milioane dolari SUA.

În anii 1998-1999 situația poate fi și mai gravă, deoarece deficitul de finanțare externă sau deficitul de mijloace valutare ce vor intra în țară va fi și mai mare. Este evident și faptul, că Moldova nu posedă rezerve de aur sau valută forte suficiente pentru a ține piept unei crize în cazul în care ea s-ar produce. Doar obligațiunile pe termen scurt ale țării oglindite în Poziția Externă a Balanței de Plăți depășesc deja rezervele valutare brute ale BNM (din care de altfel două treimi aparțin FMI).

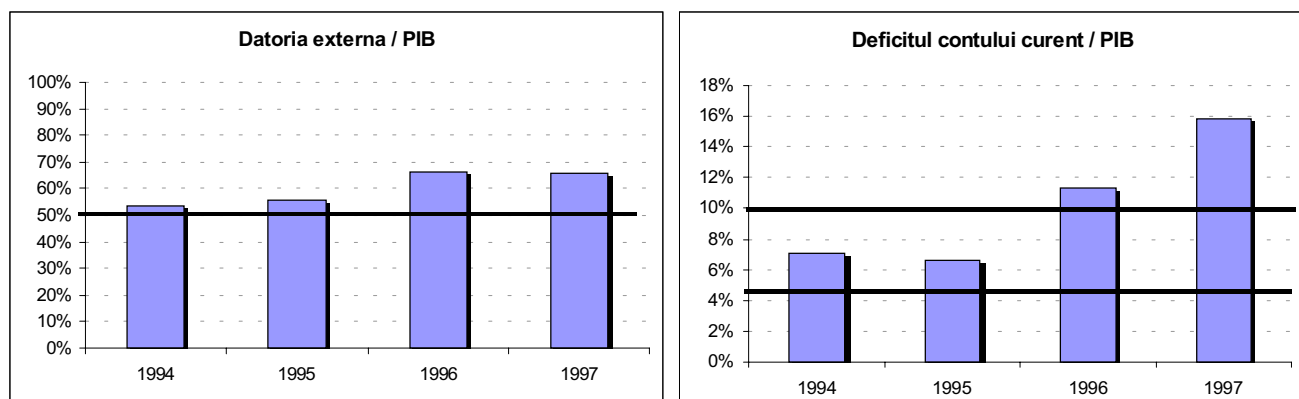
În acest context, unica șansă pentru ieșirea din impas și evitarea unei crize majore a capacității de plată a țării rezidă în obținerea unor noi împrumuturi favorabile de la instituțiile financiare internaționale. Alte surse de mijloace valutare nu există. Cu atât mai mult, cu cât se așteaptă re-estimarea rating-ului creditor al țării de către agențiile Moody's și IBCA. Noul rating de risc va fi deja nu Ba2, ci probabil B1, adică cu 2 trepte mai jos (în cel mai bun caz Ba3) și aceasta va limita considerabil capacitatea țării de a plasa noi hârtii de valoare pe piețele de capital de peste hotare, deoarece în rezultatul înrăutățirii imaginii țării în lume se va ridica considerabil costul deservirii noilor Eurobond-uri.

De aceea este extrem de important să continue colaborarea dintre Moldova și instituțiile financiare internaționale, în special FMI și Banca Mondială, care sunt și creditorii noștri principali. Țara, însă, poate conta pe relansarea tranșelor blocate ale EFF și SAL-2, doar în cazul respectării angajamentelor privind implementarea eficientă a reformelor structurale în economie.

Poziția externă a statului: indicatorii de bază

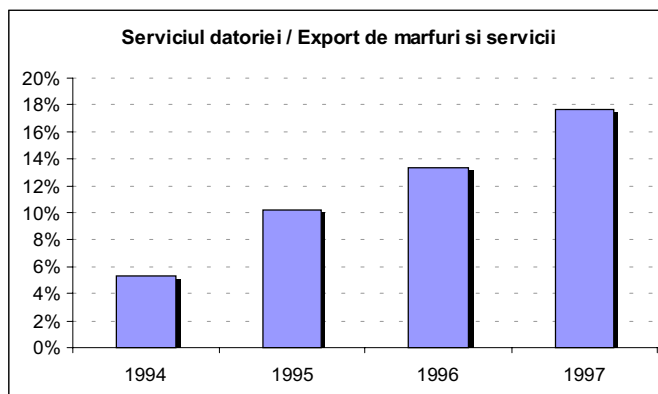
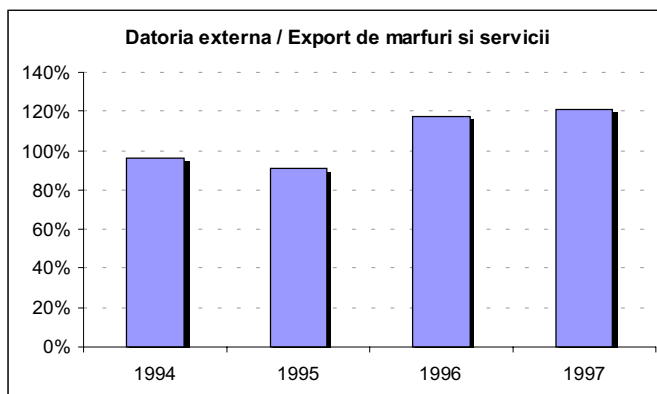
Conform datelor Balanței de Plăți datoria externă a țării (inclusiv creditele FMI) a atins la 1.01.1998 cca. 66% din PIB.

Conform metodologiei Băncii Mondiale de calculare a indicatorilor privind gradul de îndatorare a țării, Republica Moldova face parte din categoria de țări cu un nivel moderat al datoriei externe, limita maximă aici fiind de 80% din PIB. Însă trebuie de remarcat, că în cazul Moldovei nivelul deja de peste 50% din PIB a datoriei externe este destul de periculos, dat fiind deficitul considerabil al contului curent al balanței de plăți.

La finele anului 1997 deficitul contului curent a atins 296 milioane dolari SUA, ceea ce alcătuiește 15.8% din PIB. Aceasta e o tendință foarte alarmantă deoarece conform teoriei economice depășirea cotei de 4.5% reprezintă un semnal de îngrijorare, impunând Guvernului și Băncii Centrale necesitatea de a redresa dezechilibrul într-un timp scurt. Depășirea însă a limitei de 10% se consideră critică, semnificând disfuncții grave în economie, măsurile de natură fiscală sau monetară nemaifiind suficiente. Ele trebuie să fie însoțite de politici sectoriale energice, care pot corecta dezechilibrul doar după cel puțin 2-3 ani de aplicare consecventă.

Alți indicatori:

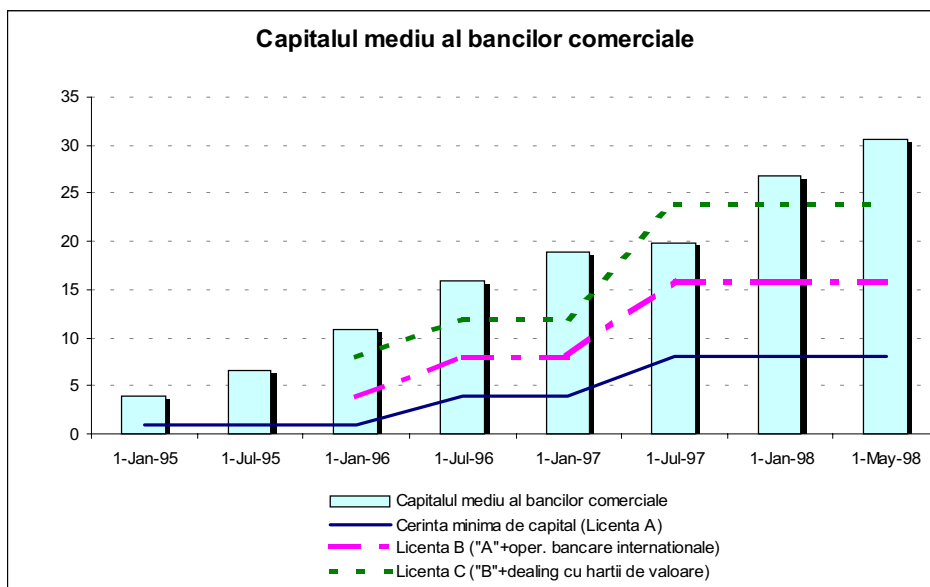

Evoluțiile din sistemul bancar

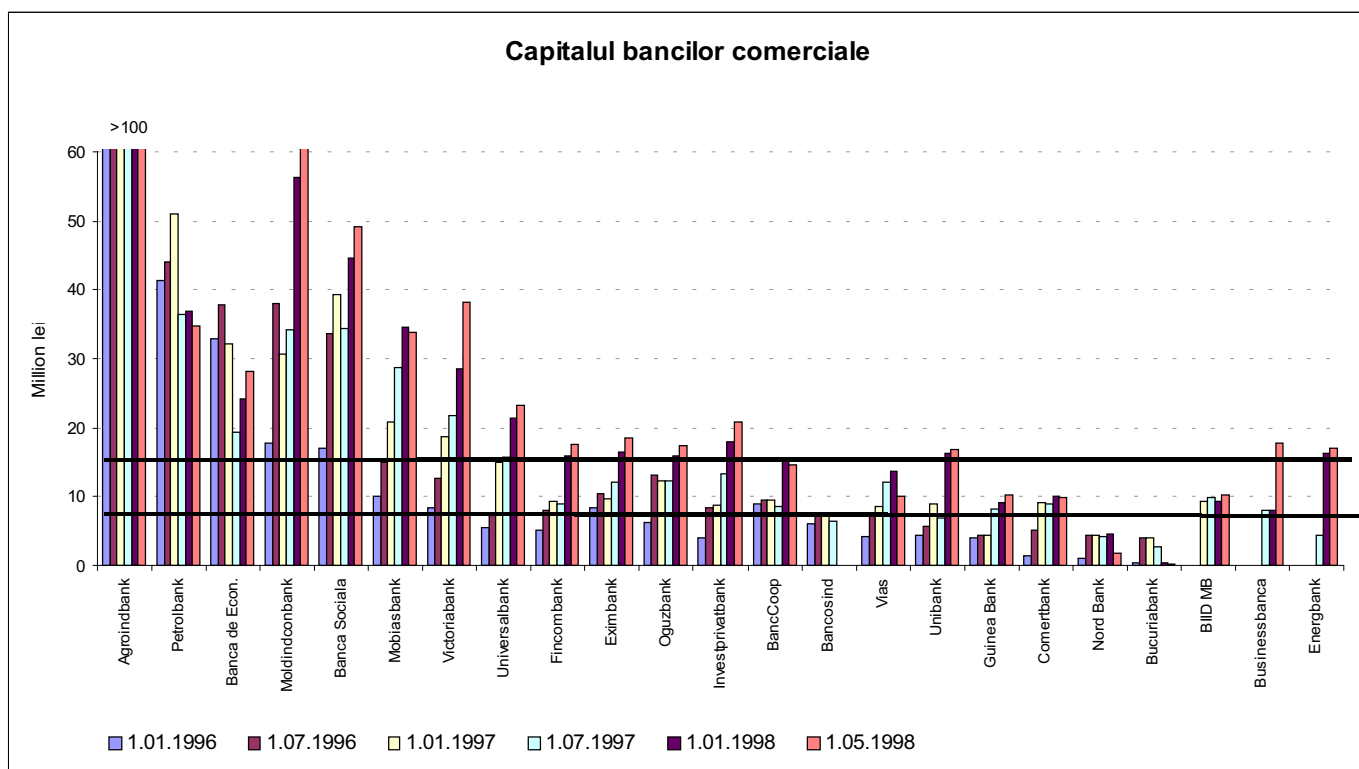
Situația în sistemul bancar al Moldovei (22 bănci comerciale) poate fi considerată în ansamblu pozitivă. BNM continuă să implementeze cu succes normele prudențiale alinate la standardele supravegherii bancare de la Basel. De la 1 ianuarie 1998 a intrat în vigoare cerința nouă pentru capitalul minim al băncilor comerciale – 8 milioane lei pentru obținerea licenței de tip A (licența de bază), de asemenea a fost majorat coeficientul de suficiență a capitalului ponderat la risc – de la 6 la 8 procente. Deoarece în anul 1997 trei pătrimi din numărul băncilor efectuau operațiuni internaționale în valută străină (licențele B și C), ele au trebuit să-și majoreze capitalul normativ total în măsura în care a fost necesar conform noilor prevederi – adică să fie mai mare de 16 milioane lei. Prin urmare capitalul total în sistemul bancar s-a majorat treptat, atingând la 1 ianuarie 1998 588 milioane lei, ceea ce este cu 35% mai mult față de aceeași perioadă a anului precedent. Această tendință s-a menținut și în continuare, capitalul total pe sistemul bancar alcătuind la 1 mai 1998 643 milioane lei, adică fiind cu 9.4% mai mare ca la începutul anului 1998.

Pentru simplitate în diagrama de alături este arătată evoluția capitalului mediu pe sistemul bancar, calculat ca raport dintre capitalul total pe sistem către numărul băncilor comerciale.

Însă evoluția mai exactă a capitalului și distribuirea lui pe bănci în parte este arătată în diagrama următoare. Se observă clar saltul

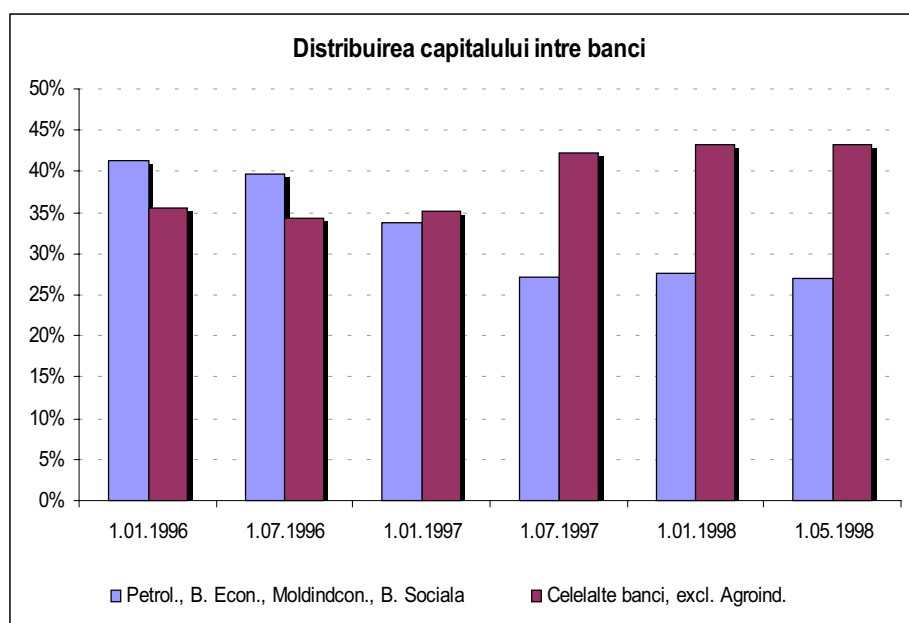

considerabil al mărimii capitalului normativ total al băncilor de la 1 ianuarie 1998 în legătură cu introducerea cerinței minime de capital de 8 milioane lei (linia îngroșată orizontală de jos) și a cerinței pentru efectuarea operațiunilor bancare internaționale de 16 milioane lei (linia de mai sus):

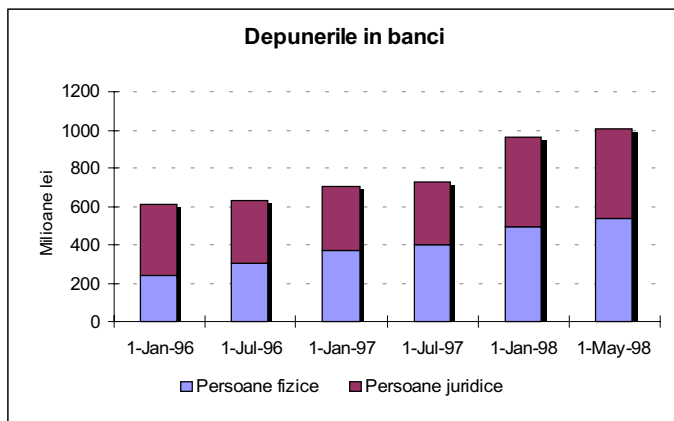
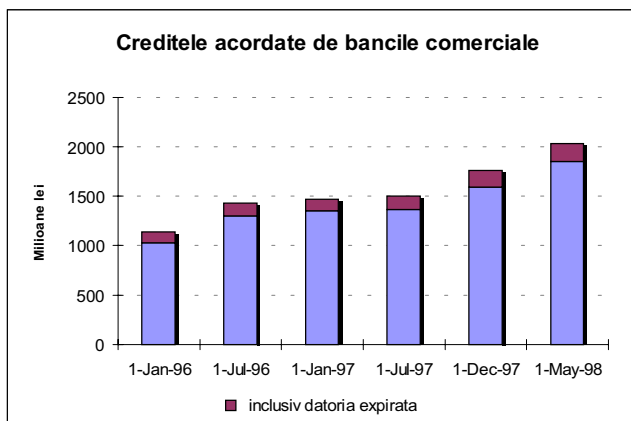
Analizând evoluția capitalului în sistemul bancar trebuie de atras atenția la momentul pozitiv, legat de repartizarea capitalului între bănci, mai exact între grupuri de bănci. În acest context, în prima grupa au fost incluse băncile comerciale mari, care la 1.01.1996 aveau capitalul normativ total (CNT) mai mare de 5% din capitalul total pe sistemul bancar: Agroindbank, Petrolbank, Banca de Economii, Moldindconbank și Banca Socială. Însă pentru a evita denaturarea comparării, banca Agroindbank, care are cel mai mare CNT a fost exclusă (la 1.05.1998 cota capitalului acestei bănci din totalul pe sistemul bancar alcătuia 30%). În a doua grupă intră respectiv celelalte bănci rămase.

Concluzia ce se impune este că băncile din veriga medie au reușit să-și majoreze treptat CNT, astfel echilibrând către finele anului 1996 capitalul băncilor mari, și depășindu-l în continuare. Dacă la 1.01.1996 raportul 4 bănci mari/băncile medii și mici a fost 1.17:1 atunci la 1.05.1998 el era deja 1:1.59 – aceasta denotă consolidarea substanțială a majorității băncilor de nivel mediu, care sunt bănci comerciale noi.

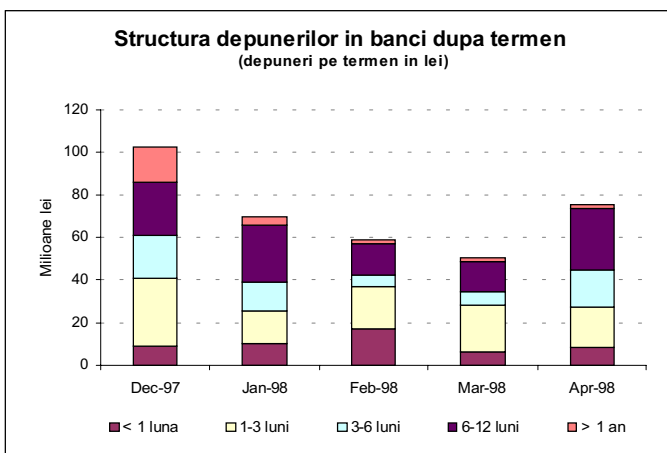
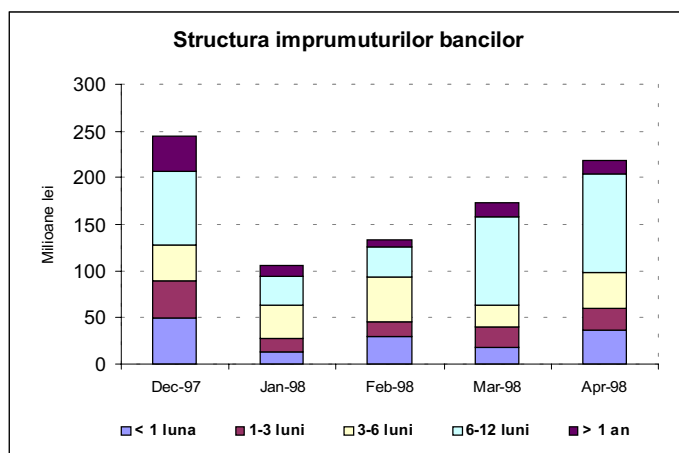

Pe parcursul trimestrului 1 al anului 1998 s-au majorat cu 6% investițiile creditare ale băncilor comerciale, volumul creditelor oferite atingând la finele trimestrului 1.74 miliarde lei, din care 9.7% reprezintă datoria expirată.

În același timp, a crescut încrederea populației în sistemul bancar, exprimată prin majorarea continuă a depunerilor persoanelor fizice în bănci. La 1 mai 1998 ele au alcătuit 536 milioane lei, volumul lor fiind cu 8.3% mai mare comparativ cu începutul anului 1998 și cu 44.9% mai mare față de 1 ianuarie 1997. În aceeași perioadă (ianuarie-mai 1998) depunerile persoanelor juridice au avut o reducere mică, influențată de sezonabilitate, stabilindu-se la 1 mai 1998 la același nivel ca și la începutul lui 1998.

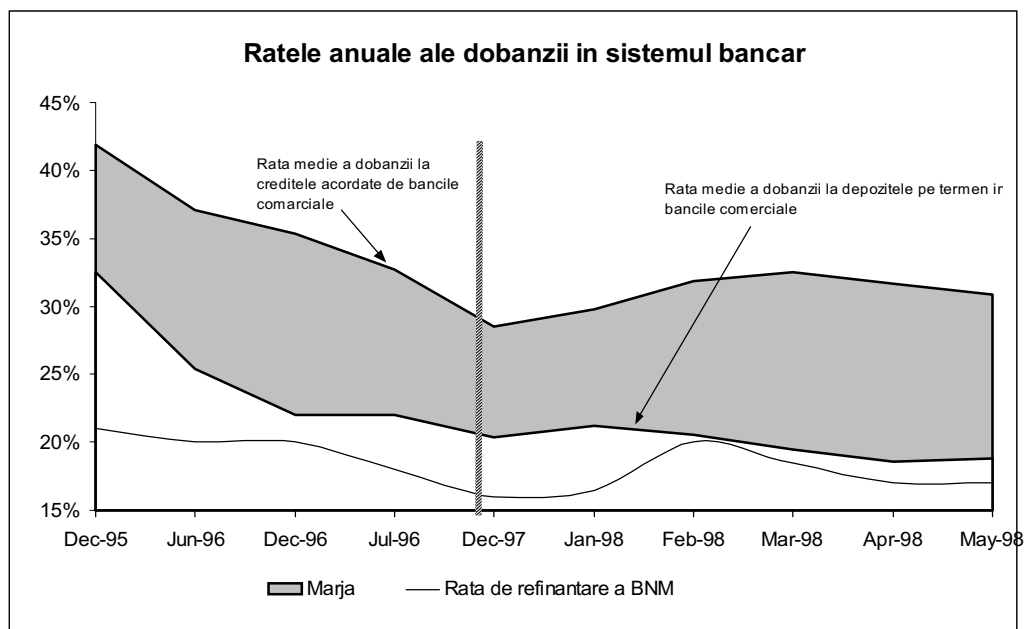
Analizând structura portofoliilor de credite ale băncilor comerciale în trimestrul 1 al anului 1998 trebuie de remarcat, că pe lângă majorarea volumului total de credite acordate de bănci, caracterizată prin factorul de sezonabilitate, s-a majorat cota creditelor pe 6-12 luni: de la 30% în luna ianuarie, la 49% în aprilie 1998. Cota creditelor pe termen de peste 1 an nu a suferit modificări esențiale – ea s-a situat la nivelul de 6-10%, însă aceasta la rândul său se explică elocvent de structura depunerilor în bănci. Dacă în decembrie 1997 cota depunerilor cu termenul de peste 1 an a alcătuit 16%, apoi în aprilie 1998 ea s-a diminuat până la 2%. Este evident că băncile nu pot face investiții creditare pe termen lung în momentul în care depunerile clienților săi sunt preponderent pe termen scurt. Un rol foarte important în acest context l-au jucat liniile de credit ale Băncii Mondiale și ale BERD destinate susținerii sectorului privat și direcționate către agenții economici prin băncile comerciale din Moldova.

De notat, de asemenea, că pe parcursul trimestrului 1 al anului 1998 s-au majorat considerabil depunerile la vedere în lei – de 2.5 ori, ceea ce denotă că agenții economici activează cu succes, obținând profit. Referitor la structura depunerilor după tipul de valută, trebuie de remarcat, că în aceeași perioadă cota noilor depuneri pe termen în valută străină în

totalul depunerilor s-a micșorat întrucâtva, clienții băncilor preferând plasarea mijloacelor în conturi pe depozite în monedă națională.

În ceea ce privește ratele de dobândă din sistemul bancar, aici trebuie de remarcat următoarea tendință negativă care s-a manifestat pe parcursul perioadei ianuarie-mai 1998: pe fundalul reducerii ratei de refinanțare s-a micșorat treptat și rata dobânzii pe depozite, însă nu s-a redus corespunzător și rata dobânzii pe creditele oferite de bănci. Prin urmare a avut loc o lărgire a marjei (fenomen observat și pe parcursul anului 1996) de la 8.2% în decembrie 1997 la 12.1% în luna mai 1998.

Explicația acestui fenomen este legată de mai mulți factori, printre care în special riscul sistemic și anumite așteptări inflaționiste ale băncilor, și nu atât de mult de tendința de maximizare a profitului sau de lipsa concurenței în sistemul bancar.

Concluziile capitolului:

Aspecte pozitive:

- rata inflației a continuat să se reducă – valoarea cumulativă pe perioada ianuarie-mai 1998 a alcătuit doar 2.5%;
- masa monetară a crescut cu 2.6% la finele lunii mai 1998 în raport cu finele anului 1997, în timp ce depunerile în bănci s-a majorat cu 12.5%;
- licitațiile de refinanțare ale BNM au fost stopate începând cu a doua jumătate a anului 1998, fiind înlocuite de operațiunile pe piața deschisă;
- creșterea ponderii HVS cu scadența de 182 zile și mai mare, realizate de MF și BNM;
- cursul monedei naționale se menține stabil, urmând o depreciere nominală lentă față de dolarul SUA;
- a diminuat aprecierea excesivă în termeni reali a leului moldovenesc față de dolarul SUA;
- situația în sistemul bancar în general este apreciată drept pozitivă;
- de la 1 ianuarie 1998 s-a majorat cerința minimă de capital a băncilor de la 8 la 16 milioane de lei, respectiv s-a majorat capitalul total în sistemul bancar;
- a fost majorat coeficientul de suficiență a capitalului ponderat la risc – de la 6 la 8 procente;

- se consolidează treptat veriga băncilor mijlocii, care de altfel sunt în majoritate;
- crește încrederea populației în sistemul bancar, manifestată prin majorarea depunerilor în bănci.

Aspecte negative:

- majorarea continuă a ratelor de dobândă la HVS, legată de insuficiența acută a resurselor financiare ale statului;
- veniturile de la realizarea HVS deja nu acoperă sumele necesare pentru răscumpărarea hârtiilor de valoare emise anterior;
- cursul real efectiv al leului moldovenesc, adică față de valutele partenerilor comerciali de bază ai Moldovei, a continuat să se aprecieze în 1997, afectând într-o anumită măsură performanța exporturilor moldovenești;
- deficitul contului curent al balanței de plăți a atins nivelul extrem de periculos de 16% din PIB în 1997, și datele BPE pentru trimestrul 1 al anului 1998 nu arată semne de redresare;
- rezervele valutare ale BNM se reduc dramatic pe parcursul primei jumătăți a anului 1998;
- continuă acumularea datoriei externe, care a crescut cu 3.4% în decursul primului trimestru al anului 1998;
- se agravează situația privind deservirea și rambursarea creditelor externe, fluxurile necesare pentru efectuarea plăților respective deja depășind noile împrumuturi externe ale statului;
- din cauza performanțelor economice proaste ale țării se așteaptă o înrăutățire a rating-ului creditor al Moldovei, acordat de agențiile Moody's și IBCA;
- cota creditelor pe termen lung în sistemul bancar este minimă, însă de notat, că și depunerile în bănci sunt preponderent pe termen scurt;
- în prima jumătate a anului 1998 ratele dobânzii la HVS depășesc considerabil ratele dobânzii pe depozite în sistemul bancar, ceea ce a implicat utilizarea depunerilor clienților băncilor pentru finanțarea deficitului bugetar, în loc de a fi canalizate în investiții creditare în sectorul de producție;
- a crescut marja dintre rata dobânzii la credite și cea pe depozite a băncilor, din cauza că s-au menținut înalte ratele de dobândă la creditele acordate de bănci.

Concluzia finală:

Țara nu poate conta la nesfârșit pe bunăvoința creditorilor externi fără a-și reforma economia și e ieși din criză. Fără implementarea consecventă a reformelor în sectorul real al economiei și reducerea dezechilibrului critic al finanțelor publice, stabilitatea politicii monetare – a ratei inflației și a cursului monedei naționale – e pe cale de a da faliment.

2.3 Investițiile

Investițiile străine directe (ISD) în Moldova rămân a fi în fază de stagnare, fiind în urma succesului pentru o economie în tranziție. Acest capitol descrie o posibilă cale de creare a bazei pentru investitorii strategici, în special prin crearea oportunităților pentru business de capital mixt. Capitolul este bazat pe experiența de 4 ani în regiune a Fondului de American de Investiții - Western NIS Enterprise Fund (WNISEF).

De ce Moldova necesită ISD

Fără îndoială că o economie mică în perioada de tranziție necesită infuzii financiare externe. Pentru Guvernul țării, care încearcă să depășească criza economică și mediul economico-social destul de dificil, este vital importantă încurajarea ISD. ISD au unele avantaje față de investițiile de portofoliu sau împrumuturi sub garanție: 1) sunt mai puțin speculative. Fluxurile financiare prin ISD nu pot fi retrase atât de ușor ca investițiile de scurtă durată prin bonuri de trezorerie sau hârtii comerciale; 2) de regulă, ISD sunt asociate cu noi tehnologii, know-how, pregătirea personalului autohton, etc.

ISD vor genera dezvoltarea infrastructurii, în genere, prin introducerea standardelor noi, mult mai înalte și competitive pentru companiile din Moldova, precum și pentru economie, în ansamblu. Aceasta înseamnă, că nu este necesar de a păstra toate întreprinderile sau toate industriile existente în economia centralizată, ci doar acelea care sunt în stare de a fi competitive și a fi stabile din punct de vedere financiar.

În pofida eforturilor energice și uneori chiar disperate ale celor 4 guverne precedente de accelerare a ISD, totuși investitorii străini nu se grăbesc să investească capital în Moldova. Rating-ul acordat de agenția Moody's pentru Moldova, care este superior țărilor vecine România și Ucraina, este o ușoară alinare, Moldova situându-se, la capitolul investiții străine directe la un nivel comparabil cu alte țări fost sovietice, și rămânând mult în urma Țărilor Baltice, Cehiei, Ungariei și Sloveniei.

De ce investitorii nu vin în Moldova ?

Nu există un răspuns clar la această întrebare. Indicatorii macroeconomici de bază trezesc îngrijorare – deficitul bugetar, reflectat la fel în datoria externă în rapidă creștere, situația dezastruoasă cu contul curent, precum rating-ul agenției Moody's este privit ca unul prea optimist. Toate acestea generează așteptări negative. Dar totuși investitorii strategici probabil sunt mult mai cointeresați în existența generală a oportunităților pentru investiții: baza generală – regulile de joc, scrise sau practicate sau cât de previzibil este mediul economic, și în fine, poate cel mai important – posibilitățile de a face bani luând în considerație toate riscurile posibile. Din aspectele negative ale situației în Moldova face parte fenomenul de corupție și economia tenebră, pe de altă parte, un asemenea moment pozitiv, ca venirea unui guvern mai bun, comparativ cu cele anterioare. Desigur, că și volumul pieței are o influență manifestată prin starea de expectativă a investitorilor străini. Din alt punct de vedere, se știe, că vecinătatea cu țările ce au economii avansate creează efecte benefice pentru comerțul bilateral. Însă vecinii Moldovei – România și Ucraina – nu se află într-o situație economică prea bună ca să ia inițiativa. Trebuie oare Moldova să aștepte până aceste economii se vor redresa? Afirmția precum că da, ar trebui, ar fi o recomandare destul de cinică.

Când investitorul strategic VA investi ?

Investitorul strategic dorește garanții precum că bunăstarea sa ar fi menținută și lărgită. El vine în țară pentru o perioadă îndelungată de timp, în special atunci când business-ul care necesită mult capital este important. Și îngrijorarea lui este explicabilă. El este condus de instinctele sale, care îi spun, că Moldova nu se află pe lista priorităților. Dacă el decide să acționeze în pofida unor riscuri, el va fi probabil mai sigur pe sine, dacă riscurile lui vor fi împărțite cu cineva. Dacă el decide crearea unei companii mixte sau investirea într-o companie deja existentă, el dorește să fie sigur că este asigurat managementul corporativ la nivel și că compania funcționează bine, inclusiv în ceea ce privește controlul și monitoring-ul financiar. În Moldova nu există prea multe companii care ar face față acestor cerințe.

Ce va face investitorul?

Investitorii financiari precum sunt Banca Europeană de Reconstrucții și Dezvoltare sau Fondul American de Investiții de regulă se orientează la niște perspective mult mai scurte decât investitorii strategici. Investitorii financiari vor investi într-o companie de perspectivă cu o performanță bună, căutând să realizeze aprecierea pentru o perioadă îndelungată a valorii sale pe piață.

Cazul WNISEF

Fondul American de Investiții este un fond de investiții cu o capitalizare de 150 milioane dolari SUA ai Congresului SUA direcționați prin Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Circa 50 milioane dolari au fost acordate pentru 19 companii prin Fond în perioada precedentă.

WNISEF investește în capitalul acționar al companiilor privatizate sau nou create din Ucraina, Moldova și Belarusi și este orientat spre domeniile strategice ale dezvoltării economice a acestor țări. Investiția este prima etapă de colaborare între WNISEF și partenerul său local. Fondul nu solicită garanții de la bănci sau companii de asigurare, dar poate solicita garanții personale de la echipa de manageri sau proprietari. WNISEF dorește să aibă parteneri stabili, devotați și profesioniști, deoarece după procesul de investiție vine lucrul și mai anevoios, care necesită mult mai multe eforturi.

WNISEF acordă diferite programe de asistență tehnică fără nici un cost pentru companie în scopul ajutorării echipei de management în realizarea obiectivelor sale. Companiile care conlucrează cu Fondul au găsit susținere în special prin programele în vânzări și marketing. O componentă importantă a valorii adăugate în companiile de portofoliu a Fondului este Sistemul Managerial Informațional (Management Information System) care este instalat fără cost și asigură controlul și monitoring-ul financiar. Aceasta creează transparență în finanțele companiei și ajută managerilor să cunoască căi moderne de dirijare a întreprinderii. WNISEF deseori organizează seminare și cursuri de perfecționare pentru manageri. Dar cea mai importantă este participarea personalului Fondului în activitatea companiei și primirea deciziilor strategice.

Scopul principal al WNISEF este ajutorarea companiei pentru a deveni lider în regiune și/sau în ramură. Fondul nu solicită plata dividendelor pentru proprietarii de acțiuni, el susține recapitalizarea dividendelor care asigură dezvoltarea companiei.

Exemplu***Centrul agrar de distribuire (CAD)***

Misiunea CAD este de a acorda echipament și servicii agrare de o calitate înaltă, inclusiv menaje agricole, pentru întreprinderile agrare din Moldova prin substituirea structurilor de stat vechi de furnizare și îmbunătățirea productivității în agricultură.

Pentru realizarea scopurilor sale CAD a semnat un acord cu AGCO Massey Ferguson care acordă CAD dreptul de realizare și deservire a echipamentului AGCO Massey Ferguson în Moldova. Diviziunile de furnizare, realizare, piese de schimb, și deservire au fost deja create. Membrii managementului CAD au fost antrenați în seminare și cursuri organizate de către WNISEF, precum și în Marea Britanie și Danemarca.

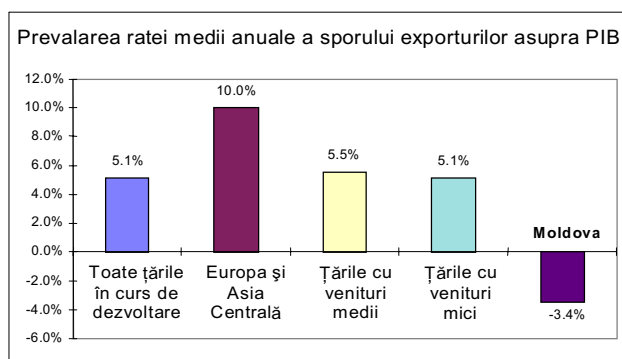
Ca o primă treaptă în marketing-ul echipamentului AGCO, CAD a prezentat aceste combine și tractoare în cadrul expoziției internaționale ce a avut loc la Chișinău. Actualmente CAD se află în proces de implementare a unui sistem de management informațional care ar permite companiei să producă în 1998 documente de raportare contabilă la nivelul standardelor internaționale.

2.4 Comerțul exterior

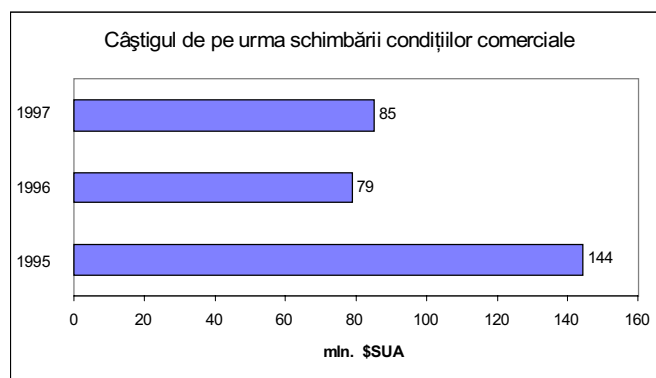
Procesele globalizării și integrării sunt cele mai importante caracteristici ale economiei mondiale actuale. Majoritatea țărilor promovează politica deschiderii în mod conștient. De la începutul anilor '90 Moldova intuitiv, în dependență de anumite circumstanțe, treptat se orientează tot mai mult spre modelul "economiei mici deschise". Relațiile economice externe creează premise pentru stabilizarea și restructurarea structurală a acesteia. Statul, cu toate acestea, trebuie să asigure un mediu politic și reglementar, inclusiv prin crearea unei infrastructuri instituționale, a condițiilor pentru atragerea investițiilor străine și susținerea întreprinderilor de import-export.

Structura sectorială a producției, componența și calitatea producției Moldovei se adaptează treptat la cerințele pieței – atât externă cât și internă, cu toate acestea, în anii 1994-1997 indicele volumului fizic al exporturilor descreștea pe an ce trece, iar prețul mediu de export creștea tot mai repede (pe parcursul acestor ani mai mult de 2 ori). În rezultat, volumul exporturilor creștea anual, iar ritmurile sporului acestuia descreștea din an în an: de la 32% în a. 1995 până la 4.7% în anul 1997 (fără tranzacția unică de vindere a avioanelor).

Odată cu amplificarea deschiderii economiei, în multe din ele domină tendința creșterii ritmurilor exporturilor asupra ritmurilor creșterii PIB (vezi figura). După câte se observă, în Moldova în ultimii ani s-a observat o dinamică insuficientă a raportului exporturilor la PIB. Situația din țările vecine este următoarea: În România depășirea ritmurilor medii anuale a sporului exporturilor asupra ritmului sporului PIB a constituit peste 19% (1990-1997), pe când în Ucraina, pe parcursul anilor 1992-1996, acest indicator s-a observat a fi negativ - 18%.

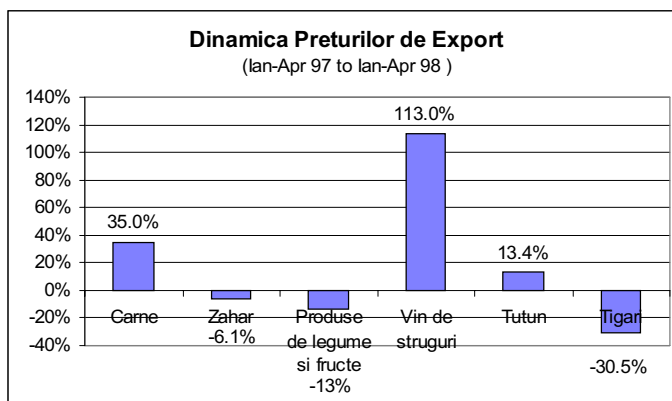

Dezvoltarea economică a Moldovei în perioada de tranziție se caracterizează, pe de o parte, de stagnarea și atrofierea producției, care producea producție necompetitivă, iar pe de altă parte, - dezvoltarea întreprinderilor orientate spre export, fapt care cerea investiții și tehnologii noi. Din păcate, tergiversarea restructurării întreprinderilor nu a permis compensarea creșterii producției în unele ramuri prin creșterea lui în alte ramuri de perspectivă.

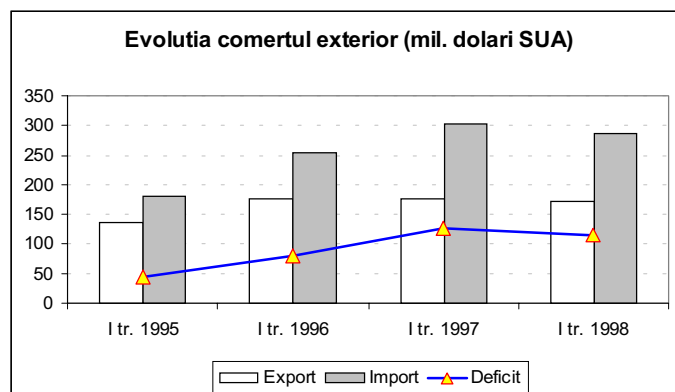
La început, în Moldova, ca și în alte țări cu economia în tranziție, prețurile multor genuri de producție au fost mai joase decât cele mondiale, fapt care a permis câștigarea din contul schimbării condițiilor comerciale. În anul 1995-1997 din contul acestui factor, Moldova a primit suplimentar 308 milioane dolari SUA. Experiența altor state a demonstrat, că posibilitatea schimbărilor favorabile comerciale constituie un fenomen temporar, după care în economia țării se creează o tensiune. Efectiv la începutul anului 1998 rezervele creșterii exporturilor Moldovei din contul creșterii prețurilor practic s-au epuizat.

Schimbarea prețurilor medii la produsele principale de export pe parcursul primilor 4 luni ale anului 1998, comparativ cu perioada respectivă a anului precedent, se reprezintă în imagine. Indicele volumului fizic al exporturilor continua să scadă. În rezultatul roadei joase de poame a crescut considerabil cererea de vinuri, ceea ce a condiționat creșterea prețului de export cu 113%. Această creștere a frânat în mare măsură scăderea volumului exporturilor, dat fiind faptul, că vinul de poamă roșu constituie 37% din exporturile țării. Aspectul pozitiv este, că exportul de vinuri a crescut considerabil cota vinurilor îmbuteliate – de la 42% la 83%. În cazul obținerii unor rezultate favorabile ale roadelor de poamă în anul curent, prețul vinurilor de export după toate probabilitățile se vor micșora.

La începutul anilor '90 Moldova, din considerentele condițiilor create în CSI, avea o cotă mare a reexportului în volumul total al exporturilor (circa 20-25%), care odată cu reglementarea identificării țării originii mărfurilor și dezvoltarea sistemelor vamale a țărilor partenere, în anul 1997 a scăzut până la 4.8% (potrivit calculelor Ministerului Economiei).

Pe parcursul trimestrului I al a. 1998, exportul de mărfuri, produse nemijlocit în Moldova (fără reexport), a scăzut cu 7.6% comparativ cu perioada respectivă a anului precedent, în decursul a 4 luni, volumul exporturilor a rămas mai jos de cel din anul precedent cu 2.2%. Scăderea exporturilor a fost înregistrată la toate grupurile de produse, în afară de "produse alimentare, băuturile alcoolice, tutun și articole din acestea", creșterea cărora a constituit 12.2%. Astfel, posibilitățile exporturilor prevalează la cele, care folosesc materia primă agrară (poamă, fructe, legume și sfecla de zahăr). Insuficiența de resurse valutare la agenții economici și o cerere limitată au implicat diminuarea importurilor în perioada dată. Se manifestă o stabilizare a deficitului balanței comerciale, deși valoarea lui absolută rămâne destul de înaltă (vezi desenul).

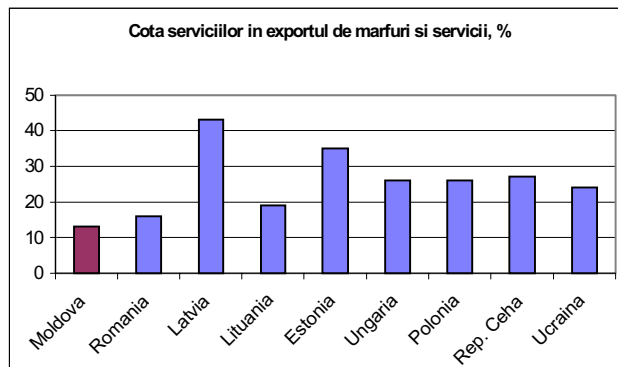

Diminuarea exportului se poate explica prin epuizarea bazei de resurse a producerii de mărfuri orientate la export (înrautățirea situației în viticultură, pomicultură, tutunărit) și prin tergiversarea restructurării întreprinderilor industriei producătoare de mașini, ușoare, de mobilă, ceea ce nu permite debarasarea de la modelul colonial de comerț cu produse cu un consum înalt de energie și forță de muncă pe unitate. Pentru transferul la produse mai complicate tehnologic este necesară lărgirea colaborării investiționale și de producere, restructurarea întreprinderilor - cheie, promovarea exportului și stimularea producerii care substituie exportul. Deoarece ieșirea din criză și restructurarea economiei poartă un caracter târăgănat, Moldova va avea de lucrat mult timp asupra determinării specializării sale în sistemul internațional de repartizare a muncii.

În lumea modernă, țările atrag atenție tot mai mare exportului de servicii, care în comerțul internațional crește mai repede decât exportul de mărfuri: în ultimii 15 ani, ritmul mediu anual al sporului comercial a constituit 8% comparativ cu 6% ale exportului de mărfuri. În Moldova încă nu au fost create condiții favorabile pentru exportul de servicii, și de aceea, odată cu creșterea exportului de mărfuri cu 15% în anii 1995-1997 a avut loc descreșterea exportului serviciilor cu

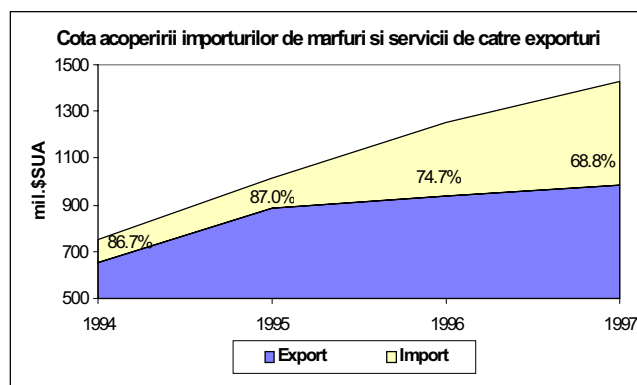
9%. Pentru dezvoltarea sectorului serviciilor, orientat la export, sunt necesare investiții considerabile, inclusiv străine, însă, politica pasivă a statului în acest domeniu nu a permis atragerea lor. Subdezvoltarea bazei turistice, comerciale, a transportului, comunicațiilor și informaticii în țară, au condiționat apariția unui deficit al balanței serviciilor: în a.1997- de 43 milioane dolari SUA, în trimestrul I al anului 1998 – peste 20 milioane dolari. De aceea este important de a activa politica atragerii investițiilor în domeniul serviciilor, orientate spre export.

Toată acuitatea problemei se observă din comparația cotei exporturilor serviciilor în volumul total al exporturilor de mărfuri Moldovei (13% în a.1997), cu un șir de alte țări în tranziție. În ultimii 3 ani la Moldova comparativ mai repede a sporit cota serviciilor în comunicații și informatică - peste 2.2 ori, - deși volumele ei absolute sunt până când nesemnificative. Evaluând exportul de servicii, trebuie de avut în vedere, că în balanța de plăți a Moldovei nu se reflectă serviciile acordate de ea în tranzitul de gaz prin conductele de tensiune înaltă, ceea ce trebuie de corijat prin semnarea cu Gazprom a contractelor cu privire la tranzitul de gaz și cu privire la plățile pentru gaz din partea consumatorilor din Moldova.

Începând cu anul 1996 în Moldova a crescut brusc deficitul balanței de mărfuri și servicii, fapt care a cauzat creșterea contului curent al balanței de plăți. Fluxurile internaționale de capital pentru finanțarea economiei țării și fluxurile internaționale de mărfuri și servicii - sunt două părți ale monedei. Deficitul balanței de mărfuri și servicii, adică soldul pozitiv al contului capitalului adevărește faptul, că țara împrumută resurse financiare din alte țări.

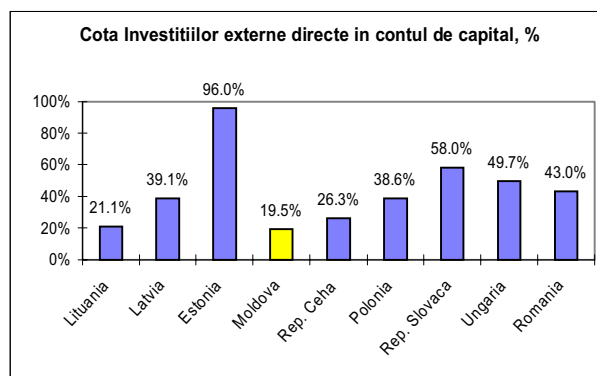
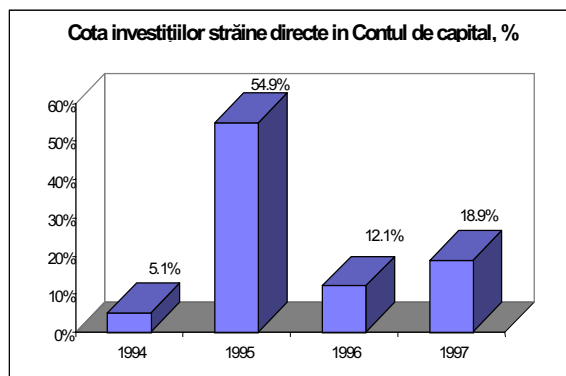
Raportul volumelor de export și import de mărfuri și servicii, precum și nivelul acoperirii importurilor de către exporturi se prezintă în fig. de mai jos. În anul 1997

nivelul acoperirii a scăzut până la 68.8%, ceea ce e mai jos de mediana țărilor cu venituri mici (72%). În fond, toate țările în diverse perioade ale istoriei lor economice, fie că împrumută capital din afară, sau ele însăși sunt creditorii altor țări. De aceea, deficitul contului curent nu întotdeauna reflectă o situație nefavorabilă a economiei țării, cu atât mai mult, că țările în tranziție au nevoie în mod obiectiv de un aflus de capital pentru restructurare. Însă, problema Moldovei constă nu în creșterea deficitului balanței de mărfuri și servicii ca atare, dar în eficacitatea utilizării împrumuturilor de pe piețele externe de capital.

Deoarece datoriile trebuie rambursate, până la scadența datoriilor țara trebuie să aibă nișa sa în comerțul mondial, de aceea asistența externă trebuie să fie în primul rând îndreptată spre avansarea eficacității exporturilor și reforma structurală a economiei, precum și la schimbarea structurii importurilor în direcția majorării cotei produselor generatoare de fonduri, care merg la modernizarea producției și avansarea competitivității producției moldovene. La 1 ianuarie 1998, datoria externă a Moldovei a atins cifra de 1.2 miliarde dolari SUA, ceea ce a constituit peste 64% din PIB, din acestea doar o parte foarte mică fiind îndreptată în sectorul real al economiei.

Lacunele gestionării corporative la întreprinderile privatizate, lipsa proprietarului real la multe din ele, manifestarea “intereselor speciale”, nu a permis atragerea investițiilor străine directe, necesare în sectorul real. Cota lor în suma totală a fluxurilor financiare nete ale

Moldovei mai este încă mică. Dinamica acestui indicator din perioada ultimilor ani se reprezintă în figura de mai jos. Alte fig. de mai jos reprezintă raportul cotei investițiilor externe directe în totalul împrumuturilor pe diverse țări. În anii 1994-1997 acest indicator al Moldovei era de 19.5%, ceea ce e cu mult mai puțin decât în majoritatea țărilor aflate în tranziție.

Dat fiind faptul, că în anii macrostabilizării în țară nu au fost creată baza pentru creșterea sectorului real, respectiv și a potențialului de export, și a fost constrânsă considerabil creșterea exporturilor din contul schimbărilor condițiilor comerciale, acești factori pot influența asupra descreșterii volumului exporturilor deja în anul 1998. Există pericolul diminuării rezervelor valutare și înrăutățirii structurii importurilor în direcția descreșterii cotei produselor generatoare de fonduri și creșterii mărfurilor de larg consum. De aceea, în țară sunt necesare măsuri urgente de creare a climatului investițional favorabil. Merită de menționat, că în Programul noului Guvern al Republicii Moldova pe anii 1998-2001 se indică importanța și prioritatea dezvoltării relațiilor economice externe și de promovare a exporturilor.

Hotărârea acestor probleme pot asigura:

- urgentarea intrării Republicii Moldova în OMC și lărgirea relațiilor cu alte relații comerciale internaționale;
- promovarea politicii deschiderii economice, evitarea blocajelor din calea fluxului de mărfuri și capital;
- înlăturarea pericolelor pentru stabilitatea macroeconomică din partea finanțelor publice și a politicii monetare;
- concentrarea de capital în scopul activizării participării lui în restructurarea întreprinderilor;
- stimularea atragerii capitalului străin în crearea produselor orientate la export;
- îmbunătățirea managementului corporativ la întreprinderi, perfectarea bazei legislative cu privire la protecția drepturilor cu privire la proprietate;

- avansarea calității resurselor umane.

Un șir de măsuri destinate pentru îmbunătățirea relațiilor economice externe sunt incluse în programul anti-criză: crearea organizației de promovare a exporturilor, elaborarea mecanismelor de susținere a exportatorilor, îmbunătățirea structurii importurilor și optimizarea consumului de produse energetice. Printre acestea și legea ”Cu privire la anti-dumping, măsurile de compensare și protecție a producătorului”, precum și mecanismele de controlul asupra prețurilor produselor de import în scopul neadmiterii dumpingului.

CAPITOLUL 3. SECTORUL ÎNTREPRINDERILOR: REFORME STRUCTURALE

3.1 Politica industrială și restructurarea întreprinderilor

Promovarea unei politici noi, orientate spre relațiile de piață și restructurare a sectorului întreprinderilor constituie elementul cheie pentru durabilitatea creșterii economice a Moldovei, care până acum a depins în mare măsură de un sector agrar foarte volatil - sectorul de bază a economiei naționale. Doar reforma sectorului întreprinderilor poate acorda resursele necesare pe termen lung necesare pentru securitatea economică și socială. Întârzierea reformei sectorului întreprinderilor constituie unul din motivele principale ale deficitului bugetar, inflației și șomajului. Reforma dată stă la baza tranziției țării, în calea ei spre Europa și în esență înseamnă crearea capacității și urgentarea restructurării sectorului întreprinderilor în conformitate cu avantajele ei competiționale în condițiile pieței.

Scopul politicii industriale constă în *creșterea producției Competitive din considerentele calității și prețurile producției industriale și extinderea piețelor de desfacere*. Fiind o țară mică deschisă, Moldova trebuie să meargă pe calea avansării competitivității producției industriale pe piețele externe, fără de care economia nu are șanse de a supraviețui, și respectiv, țara va fi sortită spre vegetare, alături de țările mai prospere din Europa Centrală și de Est.

Politica industrială este parte componentă a politicii economice de stat. Din păcate, *Conceptul politicii industriale a Republicii Moldova pentru anii 1996-2000* (octombrie 1996), lansată de către Guvern, nu s-a bucurat de susținere adecvată din partea Parlamentului (în ceea ce privește baza legislativă și mecanismele economice). Dezvoltarea industrială de aceea, derulează într-un mod relativ neplanificat și negestionat.

În *Programul Guvernului pentru anii 1998-2001* se stipulează, că “scopul strategic a politicii industriale constă în formarea unui complex pluri-sectorial, competitiv, bazat pe tehnologii înalte, care va asigura o dezvoltare stabilă și o independență economică a țării, venituri suficiente și integrarea Moldovei în sistemul relațiilor economice mondiale”. Guvernul consideră *restructurarea și formarea de mai departe a întreprinderilor* drept cel mai important proces al activității sale.

Cu toate acestea, în mijlocul anilor 1998 situația în industrie rămâne agravată. Întreprinderile se confruntă cu multiple probleme legate de ponderea înaltă a tranzacțiilor barter, calitatea proastă a mărfurilor produse, cheltuielile mari la unitatea de producție, pierderea piețelor de desfacere a producției, stocurile înalte de producție finită, gradul scăzut de utilizare a capacităților de producție, datoriile debitoare și creditoare enorme, blocarea conturilor bancare, uzura înaltă a fondurilor fixe după reevaluarea lor, micșorarea numărului locurilor de muncă. La momentul actual 40% din întreprinderile de prelucrare sunt nerentabile. Restructurarea întreprinderilor devine o condiție necesară de dezvoltare a industriei Moldovei, deoarece investitorii străini consideră riscant de a investi mijloace în întreprinderi încă nerestructurate.